

Şair Sakıb Efendi Hayatı, Vakfiyesi ve Vakfettiği Kitaplar

Mehmet Kurtoğlu*

Özet

Bu çalışmada Şair Sakıb Efendi'nin vakfiyesi, hayatı, kişiliği ve şairliği üzerinde durulmuş, gazellerinden örnekler verilmiştir. Büyük bir hayırsever olan Sakıb Efendi, yaşadığı dönemde vakıflar kurmuş, özellikle Urfa'da kitaplarını vakfeden ve kitaplarının listesi elimize ulaşan önemli bir kişidir. Sakıbiye Vakfiyesini kaleme alan Kâtip Abdi Bey, vakfiyenin sonunda Şair Sakıb Efendi'ye ithafen yazmış olduğu bir gazele ilk defa bu makalede yer verilmiştir. Urfa şairleri arasında Abdi adında iki şair olup, burada adı geçen Kâtip Abdi ile sadece isim benzerlikleri vardır. Kâtip Abdi'nin Sakıb Efendi'ye yazdığı şiirden dolayı Urfa şairlerine dâhil edilebilir. Şair Sakıb Efendi'nin vakfettiği kitapların listesi ve Kâtip Şair Abdi Bey'in yazdığı gazel, vakfiye kayıtlarına dayanılarak orijinali ve günümüz Türkçesiyle ilk defa bu makalede yayınlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sakıb Efendi, Sakıbiye Vakfı, Gazel, Urfa, Şair Abdi Bey, Vakfedilen Kitap.

The Life of Poet Sakıb Efendi, His Waqf Certificate-Charter and Books hi Endowed

Abstract

In this study life, personality, and poesy of the Poet Sakıb Efendi are discussed and some examples from his poems (ghazal) are given. Great benefactor Sakıb Efendi established waqf in his time and he is known as the first person who donated his books in Urfa. The Clerk Poet Abdi Bey, who wrote the charter (vakfiye) of the Sakıbiye waqf, wrote a poem dedicated to the Poet Sakıb Efendi, at the end of the vakfiye. The list of the books that Poet Sakıb Efendi donated and the poem that Scribe Poet Abdi Bey wrote, are to be published for the first time in this article. They are published, together with its original and contemporary Turkish version, based on the vakfiye records.

Key Words: Sakıb Efendi, Sakıbiye Waqf, Urfa, Poet Abdi Bey, Endowed Books.

* Araştırmacı-Yazar, Vakıflar Genel Müdürlüğü

Giriş

Vakıf kavramının medeniyet tasavvurumuzda önemli bir yeri vardır ve bu anlamda hayatın bütün cephelerini kuşatmaktadır. Özellikle medeniyet ve kültür anlamında vakıf, kuruluşundan bu yana önemli fonksiyonlar icra etmiştir. Vâkıf sözlükte; “Sahibi bulunduğu bir mülkü ammenin menfaatine ebedi olarak tahsis eden ve diğer bir tabirle vakfeden yerine kullanılır. Vakfedilen mala mevkûf, tahsis edilen cihete mevkûf-un aleyh, meşrûtün leh”(Pakalın 1971: 577) denilmektedir.

Vakıf Müessesesi: “İslam toplumlarının dinî, iktisadî, siyasî ve kültürel hayatında önemli bir yer tutan Vakıf müessesesi hakkında çeşitli tanım ve yorumlar yapılmıştır. Özellikle vakıf müessesesinin menşei ve önemi üzerinde yapılan yorumlar yanında, onun toplum nezdindeki etkisinin altı çizmiştir. Vakıf müessesesinin menşei hakkında münakaşalar yapılabilirse de, onun Hicretin ilk asırlarından itibaren, İslam toplumlarının iktisadî, kültürel, hatta siyasî hayatında çok önemli bir yer tutmuş olduğu inkâr edilemez.” (Yedi yıldız 2003:3) Vakıf müessesesi hakkında yapılan bir başka yorumda ise; “Toplumları meydana getiren fertler arasında sosyal yardım ve dayanışmanın en eski hukukî şekillerinden biri olan Vakıf müessesesi, milletlerin sahip bulunduğu manevi güç ve değerlerin tanımlanmasına yardımcı başlıca müesseselerden biridir. Cemiyetin ahlakî, dinî ve sosyal anlayışı, insanları hayır işlemeye, iyilik yapmaya, birbirine yardım etmeye teşvik etmekte, kişinin yalnız kendini düşünmesini ve sırf bu endişe ile yaşamasını ve servet edinmesini hoş karşılamamaktadır”(Öztürk 1983: 3)¹ diye yazmaktadır.

“Vakıf müessesesi, gerek hukukî bakımından, gerek umumiyetle tarih bakımından, orta ve yeni zamanlar Türk ve İslam dünyasının tetkik için birinci derecede mühim bir meseledir. İslam dünyasında vakıf müessesesinin başlangıcı hakkında –adeta klasik bir mahiyet almış- birtakım rivayetlerin tarihî hiçbir esasa istinat etmediği muhakkak olmakla beraber, Suriye ve Mısır’daki ilk İslam fütuhâtından sonra yani hicretin birinci asrından itibaren İslam dünyasında vakıflar tesisine başlandığını görüyoruz. İkinci asırda İslam hukuk meslekleri teşekkül ederek bütün hukukî meseleler inceden inceye tetkik edildiği zaman, vakıf meselesi hakkında sistematik konstrüksiyonlar yapıldı ve daha sonraki devirlerde de, o muhtelif mesleklerle mensup hukukçuların yaptıkları birtakım ilaveler ve tadillerle, Hanefîlerin, Şafîîlerin, Malikîlerin, Hanbelîlerin İmamîlerin vakıf hakkındaki hukukî sistemleri tedvin edildi.” (Köprülü 2005: 261)

Vakıf müessesesinin dini yönüne vurgu yaparak yapılan yorum ise bir hadis-i şerife dayandırılmıştır.

“*Topluluklara ve büyük medeniyetlere doğru yönelin*, hadisinde işaret edildiği gibi, insanların olgunlaşarak kemale ermelerini çok çeşitli sebeplere bağlamak ve değişik tezahürlerle izah etmek mümkündür. Ancak beşeriyetin medeniyet seviyesini gösteren bu sebep ve tezahürlerin başında, yardımlaşma ve dayanışma duygusunun geldiğine hiç şüphe yoktur. İnsanlar akıl ve beden yönünden, doğuştan getirdikleri özellikleri itibarıyla kuvvetli ve zayıf olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Zayıfta korunma ve yardım isteme arzusu; kuvvetlide himaye ve ihanet etme duygusu mevcuttur. Bu arzu

¹ Vakıf Müessesesi ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz:
Ziya Kazıcı-Dr. Mehmet Şeker: İslam Türk Medeniyeti Tarihi, İlaveli ikinci baskı İstanbul 1982
Ömer Lütfi Barkan-Ekrem Hakkı Ayverdi; İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri (1546 tarihli) İst.1970
Nazif Öztürk: Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi. Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 1995
Ahmet Akgündüz: İslam ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi. İstanbul 1996
Bahaeddin Yedi yıldız: İslam’da Vakıf: Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi. Cilt 14

ve duyguların medenî ve siyasî toplumlarda zaman zaman ortaya çıkması; karşılıklı yardımlaşma ve dayanışmanın, medeniyetin en belirgin özelliği kabul edilmesini gerekli ve zorunlu kılmıştır.” (Öztürk 1995: 28)

Bu tanımlar ışığında Vakıf müessesine baktığımızda onun İslam toplumlarının soyut ve somut bütün unsurlarını kapsadığını ve toplumu ayakta tutan dinamiklerin başında geldiğini görürüz.

Vakıf nedir: Vakıf sözcüğü hakkında oldukça geniş tanımlar yapılmıştır. “Türkçede vakıf şeklinde telaffuz edilen “vakf” kelimesi Arapça’da bir masdar olup, lügatlere göre ‘durdurmak, alıkoymak’ manasına gelir. Bu deyim genellikle, terk, emanet, depo fikirlerini ifade etmekte ve günlük anlamında mukaddes bir şey, dindarlık duygusuyla insanlığın ihtiyaçlarına veya halkın ibadet hizmetlerine adanmış bir nesne düşüncesine taşımaktadır.” (Yediyıldız 2003:28) Vakıf kavramının medeniyet tasavvurumuzda önemli bir yeri vardır ve bu anlamda hayatın bütün cephelerini kuşatmaktadır. Özellikle kültür ve medeniyet anlamında vakıf, kuruluşundan bu yana önemli fonksiyonlar icra edegelmiştir. “Vakıf, bir mülkün menfaatini halka tahsis edip aynini Allah Teâlâ’nın mülkü hükmünde olarak temlik ve temellükten müebbeden men etmektir.” (Bilmen 1969:284) Sözlükte; “durdurma, alıkoyma, ayırma, bağlama gibi manalara gelen vakıf kelimesi, istilahta, bir malı veya mülkü satılmamak kaydıyla bir hayır işine bağışlama, bırakma” şeklinde tanımlanmaktadır.

Vakıf Kütüphaneleri: Medeniyet ve kültür hayatımızda vakıf medreseleri ve kütüphaneler de önemli bir yer tutmaktadır. Tarih boyunca İslam dünyasında kitap ve kütüphanelere büyük önem verilmiş, adeta bir kitap medeniyeti kurulmuştur.

Abdullah bin Cuburi, Müslümanların ilme ve ilim adamlarına olan sevgileri ve İslam’ın eğitime teşvik etmesini; fıkıh âlimlerinin, kitap gibi menkul mal ve mülkün vakfedebileceği esasına dayandırılmış olduğunu söylemektedir.² Bunun ilk şartı da vakfın gayrimenkul gibi ebedî olması değildir. Örfе dayanan ve istihsan’dan olduğu kabul edilen kitap vakfı, bu fıkıh âlimlerinin verdiği cevazla birlikte, insanlara yararlı olması ve hayırlı bir iş yapmanın verdiği sevinçle başlar, Müslümanlardan hayır ve ihsan sahibi kişilerin kitap vakfı geleneği böylelikle oluşmaya başlamıştır. ... Eski kaynaklar, özel kütüphanelerden ve bazı şahısların kitap topladıklarından bahsetmesine rağmen; bunlardan hiç birisinin öldükten sonra kitaplarının vakfedilmesini öngören vasiyetlerin özellikle de hicri ilk üç asırda- bir rivayet göremiyoruz. Bunun nedeni kitap azlığı ikincisi kitap veya yazılı bir eğitim aracı kullanma yerine sözlü olarak rivayet usulü ile ilim adamlarından ilim alma metodunun seçilmiş olmasıdır. (Mahmud Cüneyt 2009: 33,34)

İlk dönemlerde kitap ve kütüphanelerin, daha çok dar bir alanda bireysel çabalarla şekillendiğini, daha sonraları ise, bunun kişisel çabalardan sıyrılarak kurumsallaştığını görürüz.

İslam âleminde ilk kütüphanelerin, Kur’an-ı Kerim ve hadislerin etrafında yoğun bir telif faaliyetinin başladığı Emeviler döneminde (661–750) aynı zamanda birer okul olarak da görev yapan mescitlerde ortaya çıktığı sanılmaktadır. Kaynaklardan öğrendiğimize göre bu devrede bazı âlimlerin de evlerinde önemli sayılabilecek sayıda kitaptan oluşan kütüphaneleri vardı... İslam dünyasında kütüphanelerin H.I-II/M.VII.-VIII asırlarda daha çok Beytü’l- Hikme veya Dârü’l- Hikme şeklinde adlandırılan araştırma kurumlarında yer aldığını görmekteyiz. Bu kurumlar H.IV/

² Abdullah El Cuburi, Mektebetü’l-Evkafi’l Amme, Tarihuha ve Revadiru Mahtutatiha, Bağdat: Meccelletü’r-Risaleti’l-İslamiye (Matbaatü’l Maarif),H.1389,M.1969

M.X. asrın ortalarına kadar varlıklarını sürdürmüşler ve bu asrın sonralarına doğru yerlerini dârü'l-ilimlere bırakmışlardır. (Erünsal 2008: 2)

Urfa'da Vakıf Kütüphaneleri: Yunancadan Süryanice ve Arapça'ya ilk tercümelemlerin yapıldığı yerlerden biri olan Urfa'da Miladî III. yüzyılın sonu ve IV. yüzyılın başlarında Urfa Okulu/Akademisi olduğu ve bu okullarda sanat, edebiyat felsefe ilahiyatın okutulduğu bilinmektedir.³ Aynı şekilde Emevilere Başkentlik yapmış olan Harran'da dünyanın ilk üniversitelerinden⁴ biri olan Harran Üniversitesi'nde birçok meşhur âlim ve ilim adamı yetişmiştir. Bunlardan ilk akla gelen, Kindi, Cabir bin Hayyan, İbn Teymiyye ilk akla gelenlerdir. İslami dönem ve Osmanlı döneminde şehirde medrese ve kütüphanelerin oluşunu kaynaklardan öğrenmekteyiz. (Karakaş:1995) İsmail E. Erünsal, Şeyh Ramazan Efendi'nin Urfa'daki tekkesinde (1072/1661) kütüphane kurduğunu, (Erünsal 2008:169) Damat Süleyman Ağa'nın Urfa'da (1150/1737) önceki asırlarda kurulan küçük kütüphanelerin bir devamı mahiyetinde olduğunu,(Erünsal 2008: 228,229) aynı şekilde Nakib-zade İbrahim Efendi'nin medresesi içinde bir kütüphane yaptırdığını (1196/1781), (Erünsal 2008:254) Muhammed Fazlı Efendi'nin de Tabakhane Camii'nin kuzeyinde babası Hacı İbrahim Efendi'nin yaptırdığı medresenin bitişiğinde bir kütüphane ile hafız-ı kütüplerin oturmaları için iki de oda yaptırdığını(Erünsal 2008:256)ve XIX. asrın başlarında Urfa'da 5 tane kütüphane (Erünsal 2008: 274) olduğunu belirtmektedir.

Hayatı ve kişiliği:

Asıl adı Emin olan Sakıp Efendi'nin Urfa'da mı, yoksa Birecik'te mi doğduğu konusunda kaynaklar farklı bilgiler vermektedir. *Urfa Şairleri* kitabında Bedri Alpay onun Birecik'e bağlı Serisat köyünde doğduğunu söylerken, C. Cahit Güzelbey ise torunu Galip beyin anlattıklarına dayanarak doğum yerinin Urfa olduğunu yazmaktadır. (Alpay 1986:59,192) Ancak daha sonra Şairin doğum yeri ile ilgili bu çelişkili duruma da işaret eden Güzelbey, hangisinin doğru olduğunun kesin olarak bilmediğini, fakat doğrusunun Birecik olabileceğini belirtir. Bedri Alpay, Sakıp Efendi için, Hacı Mustafa adında bir köylünün oğlu olduğunu söylerken, Adil Rastgeldi onun baba mesleğinin fırıncılık olduğunu belirtir ve bunu da Sakıp Bey'in oğlu Halil Bey ile arasında geçen bir tartışmaya dayandırır. Rivayete göre "*Sakıp Bey'in oğlu Halil Beğ, babasının zenginliği ve saygınlığından çevreye korku salan, halk arasındaki tabiriyle murdar biridir. Babası Sakıp Bey oğlunu terbiye ederken kendi gençliğinden bahsedermiş. Oğlu Halil Beğ ise babasına şöyle cevap verirmiş: Sen bir Fırıncı oğlusun ben koca Sakıp Efendinin oğluyum*"⁵.

³ Tarihi Urfa ve Harran Üniversiteleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız:
E.R.Hayes, Urfa Akedemisi, Çev. Yaşar Güneç, Yaba Yay., İstanbul, 2002
J. Benzion Segal, Kutsanmış Şehir Edessa, Çev. Prof.Dr. Ahmet Aslan, İletişim Yay. 2002.
Muhammed el Cabiri, İslam Arap Aklının Oluşumu, Kitabevi Yay. İstanbul 2001
Muhammed el Cabiri, Felsefi Mirasımız ve Biz, Kitabevi Yay. İstanbul 2001
Ramazan Şeşen, Harran Tarihi, TDV Yay. İstanbul, 1996
Prof.Dr. Mehmet Çelik, Edessa'dan Ruha'ya, Cilt 1,2, Atılım Üniversitesi Yay. Ankara 2007
Prof.Dr. Ali Bakkal, Harran Okulu, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay. Ankara
Doç.Dr. Abdullah Ekinci, Yrd. Doç.Dr. Kazım Paydaş, Taş Devrinden Osmanlıya Urfa Tarihi, Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay. Şanlıurfa 2008

⁴ Bu dönemde Atina, Roma, İskenderiye okulları olduğu bilinmektedir. Aynı şekilde Antakya, Urfa, Harran, Nusaybin gibi okulları bu zincire ekleyebiliriz.

⁵ Adil Rastgeldi, Hizmet Gazetesi, 8 Ekim, 2002.

Sakıp Bey, tahsilini Birecik’te yapmıştır. Soyadı kanunu ile birlikte aile Deniz soyadını almıştır. Sakıp Efendi;

“Birecik’in çok yönlü ve çok ünlü büyük kişilerinden biridir. Doğup büyüdükten sonra Urfa’da yerleştiğinden (Urfalı Sakıp) diye de anılmıştır. Birecikli ise onu (Hacı Sakıp Efendi) veya sadece (Sakıp Efendi) diye anarlar. Ünü Fırat’ı aşarak Gaziantep’e de yayılmıştır. Onun şair olarak kaleme aldığı şiirlerin bazı bölümleri Gaziantep’te yazılan cönklerde de yer almıştır. Ancak Gaziantep’te tanınmasının bir nedeni de oğlu Halil Beyin 19. yüzyıl Gaziantep’inin ünlü kişilerinden Battal Bey’e damat olmasındandır. Öbür yandan Sakıp denilince şairliğinden önce akla büyük bir hayır sahibi gelmektedir. Urfa’dan Diyarbakır’a, Halep’e, Nizip’e giden yollar üzerinde gelip geçen yolcuların su gereksinimlerini gidermeleri, dinlenmeleri için bir sıra hayratlar yaptırmıştır.” (Güzelbey 1998:56)

Sakıp Efendi’nin soyu Horasan’a dayanmaktadır. Bu konuda üçüncü kuşak torunlarından Galip Bey şu bilgileri vermektedir:

“Atalarımız Horasan Türklerindedir. Abbasilerin ilk çağlarında, buradan göçerek Bağdad’da gelip yerleşmiş bulunan Bermekîler⁶(Parmakoğulları) soyundandır. Tarih kitaplarında da açıklandığı gibi bunlardan Cafer, Harun Reşit zamanında başvezirlik yapmış, sonra kendi ve ailesi kılıçtan geçirilerek yok edilmişlerdir. Bizim atamız, Cafer’in amcası oğullarından (Mustafa) dır. Atamız Mustafa’nın öyküsü şöyledir: Bir gün Harun Reşit sarayının bahçesinde Cafer’le birlikte gezerken bir asmanın altına gelirler. Harun Reşit’in gözüne iri bir salkım üzüm ilişir. Baş vezirine:

—Cafer omzuma bas, şu salkımı kopar, der. Cafer halifenin dediğini yapar. Omzuna basarak bu salkımı koparır. Bu sırada kendilerini uzaktan izlemekte olan sarayın bahçivanı Bermekî Mustafa’yı çağırır, üzümü verir ve der ki;

—Bunu çardağa götür, biraz sonra gelir orada yeriz. Bermekî Mustafa salkımı alıp çardağa götürürken içine bir sızı girer, kendi kendine;

—Saygısızlığı Halife’nin omzuna basacak kadar ileri götüren düşüncesiz bir vezirin sonu kötüdür der. Hemen ertesi gün Harun Reşit’in önüne çıkar şöyle konuşur:

—Ben Bermekî ailesinden ayrılıyorum. Bana bu aile ile hiç bir ilgim kalmadığına dair, mühür ve imzanızı taşıyan bir belge verin.

Harun Reşit bunun nedenini sorarsa da sudan bir yanıt verir, istediği belgeyi alır. Aradan günler, aylar geçer. Bir gece Bermekî ailesi bir arada buldukları sırada, Halife, Cafer’i saraya çağırır. Başvezir gelir gelmez hemen boynunu vurdurur. Ayrıca yapılan bir baskınla bütün Bermekîler öldürülür. Bermekîler’i yok etmeye çalışanlar sabahleyin Mustafa Bermekî’nin kapısına dayanırlar. Durumu gören Mustafa;

—Benim Bermekî ailesiyle hiçbir ilgim yoktur, der. Sakladığı belgeyi gösterir, Kendini ve ailesini kurtarır. Bundan yıllar önce Sayın Ali Rıza Daniş Bey’den de şunları dinlemiştim;

⁶ İslam Ansiklopedisi, 2. Cilt, İstanbul, 1949, sh. 560, Adı geçen eserde Bermekîler’in İranlı oldukları ve Bermekî sözcüğünün Belh kentinde Nevbahar mabedindeki en büyük rahibin rütbesine dalalet ettiği yazmaktadır.

—Cafer, Harun Reşit’in kız kardeşiyle evlenmek ister. Halife buna karşı çıkar. Cafer’in ısrarı üzerine karı koca olmamaları koşuluyla buna peki der. Ama çok geçmeden koşul bozulur, kız gebe kalır. Sonra bir çocuk doğurur. Bunun üzerine Cafer öldürülür, ailesi de Bağdat’tan sürülür. Tarih Bermekî ailesinin ortadan kaldırılışını bunların büyük bir nüfus kazanması, Abbasoğulları’nın saltanatının ilerisi için korku doğurduğu nedenine bağlar. Bermekî ailesinin Abbasilerce tasfiyesinden sonra, Bahçivan Mustafa yeniden Harun Reşit’in katına çıkar. Ailesiyle birlikte Bağdat’tan ayrılmak istediğini, görevlendireceği koruyucularla birlikte Şam’a kadar gönderilmesini ister. Halife istediklerini kabul eder. Bağdat’tan ayrılmalarına izin verir. Silahlı koruyucularla Şam’a kadar gönderir. Bermekî Mustafa bir süre Şam’da kaldıktan sonra Havran bölgesine göçerek burada biraz arazi satın alır, yerleşir. Daha sonra bu aileden bir bölümü buradan da göçerek Aksak Temur’un yıktığı Hayyi köyüne gelip yerleşir. Hayyi yılan demektir. Burada köyün kuruluşunda büyük bir yılan görülmekle bu adın verildiği söylenir. 18. yüzyıl sonlarına doğru Sakıp’ın atalarından biri Urfa’ya gelir. Biraz toprak alarak bir yandan tarımla öbür yandan ticaretle uğraşır, işleri uygun gider, zengin olur, ünlenir. Artık Bermekî adı unutulup aileye Bin Asil yani soylu oğlu denir.” (Güzelbey 1998:57,60)

Sakıp Efendi, askerliğini yaptığı Urfa’yı çok sevmiş, terhis olduktan sonra Urfa’ya yerleşmiş, Şer’iye Mahkemesi kâtipliğine başlamıştır. Urfa’nın eşrafından Köroğlu İbrahim Ağa’nın kızı Hatice Hanım’la evlenmiştir. Sakıp Efendi’nin evlendikten sonra şansının döndüğü ve zengin olduğundan memuriyeti bıraktığı söylenir. Bedri Alpay onun zenginliğini Köroğlu İbrahim Ağa’nın kızıyla evlenmesine bağlarsa da, halk arasında onun zenginliği Hızır Aleyhisselam’a bağlanır... Sakıp Bey’in zenginliği ile ilgili hikâyeye oldukça ilginçtir. Zira halk arasında anlatılan kıssaya göre, çarşıda gezerken ermiş görüntüsünde bir dilenci sadaka ister, çıkarıp verir. Dilenci biraz sonra tekrar karşısına çıkar yine elini açar. Sakıp Bey tekrar sadaka verir. Bunun üzerine dilenci “Sen gitme memleketine burada kal çok büyük bir zengin olacaksın” der. Sakıp Bey’in talihinin bu dilencinin duasından sonra döndüğü söylenir. Hatta halk arasında merkebiyle karşısına çıkan bu dilencinin gerçekte Hızır Aleyhisselam olduğuna inanılır. Torunu Galip Bey ise onun zenginliği ve hayırsever kişiliğini bir rüya ile ilişkilendirmektedir. “*Kadîri tarikatına giren ve hacca giden Sakıp Efendi bir gün Halilürrahman’da bulunduğu sırada, gözlerini, önleyemediği bir uyku sarar. Pek kısa süren bu uyku sırasında ona ‘Sakıp dünyalık mı istersin, yoksa ahiretlik mi?’ diye sorarlar. Sakıp şu yanıtı verir: Bana dünyalık verin, ben bununla ahiretimi bulurum.*” (Güzelbey 1998:57,60) Sakıp Efendi’nin zenginliği üzerine çok şey söylenmiştir. Güzelbey’in Birecik’te derlediği bilgilere baktığımızda, onun zenginliği daha farklı bir nedene dayandırılmaktadır.

“Dünyalık ve ahiretlik verme sorusu ve Sakıp’ın yanıtı olayı. Birecik’in ünlü şeyhlerinden Şeyh Taha’nın babası Hacı Baba ile geçmiştir. Zengin olma olayı ise mültezimlikte elde ettiği kazancıdır. Şöyle ki, Sakıp’ın şairliği, olgun ve insancıl durumu Birecik kaymakamlarının dikkatini çeker. Onunla ilişki kurar. Sırf yardım maksadıyla kimi köylerin aşarını üzerine ihale ettirir, bu durum kaymakamın görevi süresince yenilenir. Sakıp bundan çok para kazanır, bu durum ilçenin bağlı bulunduğu Halep Valiliğine şikâyet edilir. O sırada Vali bulunan Şair Esat Muhlis Paşa, soruşturma yapmak üzere Sakıp’ı Halep’e çağırır. Şair Sakıp, Paşanın iki gazelini tahmis ederek ona sunar. Bu olay Sakıp’ın suçlamalardan sıyrılmasına neden olur. Şikâyete çok üzülen Sakıp, döndükten sonra, doğum yeri olan Birecik’i bırakarak Urfa’ya göçer, buraya yerleşir. Birbirine aykırı olan bu iki söylentinin hangisi daha doğrudur? Bu soruya kesin bir yanıt verilemez. Ancak ikinci söylenti Birecik’te yaygındır.” (Güzelbey 1998:60)

Sakıp Efendi'nin suçlanması ile ilgili olarak Gaziantepli Şair Hüsni Bayram "Hâb-ı Hayâl" adlı koşuk'un 236. sahifesinde tahmisi yazıyor. Parça, Sakıp'ın Halep'e çağrılmasına dair söylentiye doğruluyor. Tahminin son bölümünün ikinci dizesindeki (Asaf) sözü ile Esat Muhlis Paşa kastedilmiştir. Esat Muhlis Paşa söylentiye uygun olarak gerçekten Halep Valiliği yapmıştır. Ölümü 1851' dendir. (Güzelbey 1998:121)

“Çarh-ı nâ-sâzın cihânda sanma bir memnûnu var
Herkesin kendince bin dağ-ı dil-i pür- hûnu var
Turra-i leyla-yı dehrin sad-hezâr meftûnu var
Kays'i yektâ sanma dünyanın nice Mecnûn'u var

Mâye-i hüsrândır âsâr-ı nuhuvvet gâfile
Tavr-ı hodbîni yakışmaz tab'ı erbâb-ı dile
Meskenet arziyle mahviyyet gerektir kâmile
Laf-ı da'vâ-yı enâniyyet ne lâzım âkile

Herkesin âlemde bin mafevki bin mâdûnu var
Ârız üzre dağıtıp gîsuy-ı anber-i nekhetin
Saldı sad sevdâya uşşâkı perîşân hâletin
Her biri bir reng ile icrâ eder haysiyetin

Zülfü sünbül, hâli fülful ârızı gül haletin,
Gülsitânı hüsnünün ezhârı günü günü var
Bir mücessem nûrdur serden o meh ta paye dek
Afitab'ı hüsnünün meftûnudur ins ü melek

Bu teravetlene mümkün zülfüne sünbül demek
Kadd-i dil-cûsun hatâdır serve teşbîh eylemek
Servin ancak sadece bir kamet-i mevzûnu var
Nabını cevricefa gerv-i sürur-u hüsnile

Âfitâb-ı mâtla'i cânsın bu nûr u hüsnile
Tutalım ki şâh-ı hûbânsın vufûr-ı hüsnile
Pek de cevretme, ciğer yakma gurûr-ı hüsnile
El-hazer âşıkların ah-ı dil-i mahzûn-ı var

Ceyş-i gamle Sâkıbâ mahsûr ise piranemin
Hamdülillah hak-i pâ-yı Âsafidir memenim
N'la zîb-i bezm-i irfan ola Şi'ri rûşenim
Nâzenînler nazmımı ser zib-i id eyler benim
Tab'ımın Muhlis nice böyle dürr-i meknûnu var”

Bugünkü Ucuzluk Pazarı civarında oturan Sakıp Bey, zengin olduktan sonra vakıf kurmuş ve bu civarda bir medrese yaptırmıştır... Adil Rastgeldi'nin yazdığına göre Sakıp Bey, halk arasında Aynalı Köşk olarak bilinen bir evde oturmuştur. Rastgeldi, daha sonra bu evin Güllüoğulları'nın eline geçtiğini, sonra da yıkılıp yerine pasaj yapıldığını belirtir. Yine Adil Rastgeldi'nin yazdığına göre:

“Sakıp Efendi’den hemen hemen tüm Urfa beyleri korkarmış. Çünkü Sakıp Efendi kazanıp dağıtan, çevresinde insan besleyen biriymiş. Anlatıldığına göre bir kıtlık senesinde, halk buğday bulamıyormuş ekmek için. Sakıp Efendi elinde bastonu o dönemdeki tabirle Arasaya (Buğday pazarına) gelmiş ve bastonunu yere vurarak ‘yarın burası buğday çuvallarıyla dolmazsa, ben kelle ile doldurmasını bilirim’ demiş. Ertesi gün ambarlarda, pahalı olsun da satalım diye bekletilen buğdaylar pazara gelmiş, fakir fukara unluğunu sağlamış.”⁷

Sakıp Bey’in yazlık olarak kullandığı köşk ise bugünkü Belediye Başkanlığının kullandığı Haleplibahçe’deki tarihi evdir. Sakıp Bey bu köşkü 1845 yılında kendi sanat ve estetik anlayışına göre yaptırmıştır. Köşkün bir odasının tavanının ahşap kenarlıklarına kendi şiirini yazmıştır. Dört duvarın üzerini baştanbaşa tek satır halinde, Sakıp Bey kendi el yazısıyla yazdığı şiirle süslemiştir. Bilindiği gibi Sakıp Bey aynı zamanda hat dersleri almıştır. Günümüz Türkçesiyle yazdığı şiirinde şunları söyler:

“Bu bayındır dünya safalı hoş bir yerdir. Ama bu dünyada insan devamlı kalabilseydi, eğer sonuçta kabir çukurunun varlığı söylenilmeseydi, bu ferahlık veren yeni yapılmış yüksek köşkte rahat edecekti. Bu geçici dünya binasının sesine gönül bağlayanlara, Cem ve Kısra’nın kemerleri ve eyvanları ibret değil midir? Cihanın bayındırlığına, imaretine ve ikbaline sakın aldanma, bunların aynı şekilde kalacaklarını mı sanıyorsun? Eğer bu dünyanın böyle ebedi kalıcı olduğunu sanıyorsan, bil ki, hiç kimse bu alçak dünyadan arzusunu alamadı, arzuladığını bulamadı. Hepsi büyük hasretlerle ahrete göç ettiler. Dünyanın bu süsü ve güzelliği sadece bir nakıştı, hayaldir. Arif olan kimse bütün bunlara hiç gönül bağlamaz. Bütün bunları insanlık cihetiyle bildiğin halde, ey Sakıp, yine de bu yeni köşkü inşa eyledin. Ne edeyim, gaflet benim basiretimi bağlamış, ancak bu hasta gözümü Allah görür hale getirsin, iyileştirsin. Ancak Allah yardımıyla, gönlümdeki bu beraberlik nakışını, dünya sevgisini yok etsin. Dünyada insan yüz tane bile yüksek köşk yaptırsa, ahretini ma’mur ve bayındır etmedikçe, hiçbir faydası olmaz. Ancak benim isteğim budur ki, ben dünyadan göç ettikten sonra, bu mesken de benden başkasının malı olacak. İşte o zaman, Cenab-ı Hakk’ın rahmetine sebep olsun diye bu köşkün banisine bir fatiha okuyup hatırlasınlar. Bu ferah verici köşkte oturdukları müddetçe, bir rahmetle ruhumu şad eylesinler, ihya etsinler. Bu ümitle bütün bunları yaptıktan sonra tarihini de bu levhaya yazarken, tebrik için bir dost gelerek bu tarihi söyledi. Bu ferahlığı arttırıcı köşk ve burada oturanlar her zaman mesut ve bahtiyar olsun” (Karakaş 2001:80,92, 295)

Bugün halen varlığını koruyan şiirinin yalnızca bir beyti eksiktir. Şiirde görüldüğü gibi oldukça dini bütün bir kişi olan Sakıp Bey, varlıklı bir kişi olmasına rağmen dünya malının gelip geçici, ahiretin ise kalıcı olduğu üzerinde durur. Ayrıca şiirindeki ifadeden oldukça alçak gönüllü ve Allah’tan korkan bir kimse olduğu anlaşılmaktadır. Bu köşk ve çevresinde döneminin edebiyatçılarını ağırlamış, sanatçıları desteklemiş cömert bir kişidir. Naci İpek’in yazdığına göre Sakıp Bey bu köşkü yaptırdığı sırada Haleplibahçe, artık bahçe olmaktan çıkmış bir durumdadır. Sakıp Bey köşkü yaparak burayı ağaçlandırmış, güzel bir bahçe haline getirmiştir.⁸ Sakıp Bey’den sonra buranın bir dönem halk tarafından mesire yeri olarak kullanıldığı bilinmektedir. Dönemin şair

⁷ Adil Rastgeldi, Hizmet Gazetesi, 8 Ekim, 2002.

⁸ Bkz, *Urfa’nın Kurtuluşu 67.Yıl*, Naci İpek, Haleplibahçesi, Şair Sakıp Efendi ve Nesime Hanım, Urfa Güneydoğu Matbaası

ve yazarlarını çevresine toplayan Sakıp Bey büyük ihtimalle bu köşkü kullanmış olmalıdır. Zengin olduktan sonra memuriyetten ayrılan Sakıp Bey irticalen şu beyti söylemiştir.

“Za’f-ı tali’ kesdi ümmîdin cihândan Sâkıb’ın
Yoksa kendi öz eliyle terk-i dünyâ etmedi” (Alpay 1986:192)

Bedri Alpay’a göre:

“Eşinin ve eşinin ailesinin isteği üzerine memuriyetten ayrıldığından, onların desteği ile ziraat ve ticaretle uğraşmaya başlar. Bu uğraşlar onun kabiliyetiyle birleşince de serveti günden güne artar. Memlekete hizmet etmeye başlar, köşk, mektep, cami, tekke gibi hayır eserleri yapar. Kendi eliyle bugün Akarbaşı mevkiinde şimdi yerinde yeller esen Narıncı Camii karşısındaki Sakıbiye Tekke ve Medresesinde memlekete yıllarca birçok âlim ve şair yetiştirmiş, Urfa şiir adına neye sahipse onun yarısını almaya hak kazanmıştır. 1854 yılı onun hac yılı olur. Kalabalık bir kabile ve çok şatafatlı bir törenle hacca giden Sakıp Efendi, dönüşte hem hacı hem şeyh unvanını beraberinde getirir. Artık dünya işlerini bırakarak irşada başlar. Tekkeye gelenler hem irşat edilir, hem yedirilip içirilip yatırılır, hem de dünya işleri süratle halledilir... O sırada şair Esat Muhlis Paşa, Halep valisi olur. Sakıp Efendi onu ziyarete giderse de pek yüz bulamaz. Dönüşte onun bir gazelini tahmis eder. Bu tahmisle onu bir bakıma eleştirir. Bu şiir paşanın eline geçince, yaptıklarından pişman olarak onu Halep’e çağırır, izzet ve ikramdan sonra Urfa’ya iade eder. Sakıp Efendi 1873 yılında misafir olarak gittiği Birecik’te oğlu Mustafa Lami’nin evinde vefat eder. Vasiyeti üzerine cenazesi Urfa’ya getirilerek Sakıbiye Medresesindeki türbesine gömülmüştür... Ölümünden az önce söylediği irticalen şiir hayli ilginçtir:

“Der-i Mevla da yetmiş yıl ömür sürmek sa’âdettir
Yaşı yetmiş olan her bir kulun âzâdı adettir” (Alpay 1986:192,194)

Sakıp Efendi’nin üç oğlu olmuştur.

“Bunların adları, Osman, Halil, Mustafa Lami’dir. İlk ikisinin adları Sakıp tarafından kurulan (Küllüye)nin kuruluşuna ilişkin 25 Zilhicce 1286 (22 Mart 1870) günlü vakıf yazısında Derviş Osman ve Halil’in adları mütevveli atanmış bulunmalarıyla geçmektedir. Lâmi kendi dedeleridir. Sakıp Efendi’nin sağlığında Birecik’e dönerek burada yerleşmiştir. Mustafa Lâmi Efendi’nin oğlu Necip Efendi, Birecik’in ünlü adamlarından Kadir Efendi’nin babasıdır. Kadir Efendi’nin oğlu Rahmetli Necip Deniz 1946–1950 döneminde belediye başkanlığı yapmıştır. Kadir Efendi’nin damadı Sami Akan da 1943–1946 döneminde Birecik’te belediye başkanlığı görevini yürütmüştür.” (Güzelbey 1998:64)

Edebi kişiliği ve şiirinden örnekler:

Urfa kültür ve sanat hayatında önemli bir yeri olan Sakıp Efendi, yalnız şairliğiyle değil, şair ve yazarları çevresine toplayarak bir sanat camiası oluşturmasıyla da kültür ve sanat alanında önemli bir yere sahiptir. Hatta diyebiliriz ki, Urfa’da bu anlamda tek kişidir. Bugün Urfa’nın birçok varlıklı aileleri, kültür ve sanatın yanından geçmezken, büyük bir zenginliğe sahip olan Sakıp Efendi döneminin şair ve yazarlarını çevresine toplamıştır. Bedri Alpay’ın o yerinde tespitiyle bugün Urfa şiir adına neye sahipse, bu payın yarısında onun büyük bir emeği vardır. Bugün kurumlarımızın

dahi sanatçıları desteklemekte acziyet gösterdiğini düşündüğümüzde, Sakıp Efendi'nin yapmış olduğu kültürel ve sanatsal faaliyetlerin önemi daha iyi anlaşılır sanırım.

Sakıp Efendi'nin şiirlerinin edebî yönüyle ilgili olarak 1927 Urfa Salnâmesinde geçen tespit oldukça önemlidir. Onun şiiri hakkında: “Eşarı latîf ve ahenkdardır. Bir mecmua-i eşarı vardır. Tab olunmamıştır. Kasaba civarındaki köşke söylediği tarih ve kaside şiiri de cevdet-i karihasına delilidir. Bu rengin kaside-i eşar-ı raifesinin...”⁹ diye yazmaktadır. “Eğer maksat eserse mısra-i berceste kâfidir” sözü gereğince sözü geçen kaside onun şiirinin değeri hakkında hüküm vermek için yeterlidir. Güzelbey yaptığı araştırmada Sakıp Efendi'nin 15 kadar şiirini tespit ettiğini, ne yazık ki, birçok şair gibi onun da şiirlerinin kitaplık veya depolarda kaybolduğunu yazmaktadır. Güzelbey ayrıca Sakıp Efendi'nin tespit ettiği şiirlerinin hangi kütüphane veya şahıslarda olduğunu yazarak, onun hakkında araştırma yapmak isteyenlere büyük bir kolaylık sağlamıştır.¹⁰

Sakıp Bey'in Kırım Hanı Şahin Giray'ın gazeline yazdığı tesdis Bedri Alpay'ın Şanlıurfa Şairleri” kitabında yer almaktadır.

“Yâd girip araya oldum o mehden cüdâ
Ah ede mi rûz ü şeb hasreti le bu gedâ
Vasıl-ı canan için gönlümü kıldım fedâ
Yar ki bu sinemin derdine olur devâ
Yâr gelip âşıkın menziline kılca cây
Etmeye mi gün yüzü dideleri rûşenâ

Yıldızı düşkünlere zülfi kemendi me'ab
Kevkeb-i bahtım atıldı mı menend-i şîhab
Baht-ı siyehden aceb etti mi ol meh hicab
Yâ lebine dûd-ı âh oldu mu misl-i sehâb
Yayıp o kâkülleri gün yüzü buldu nikab
Menzil-i akrepte ya müntesih olmuştur ay

Her seherî zâr eder mürğ-i şeb-âvîz gibi
Yansa gönül nârına zerre-i nâçîz gibi
Başlasa âğâzeye nağme-i nikrîz gibi
Yanışı ser- tâbiya şevk ile lebrîz gibi
Yanaşıp ol mâha yâ hançer-i ser-tîz gibi
Eylesem ağıyarının sinesini hem çü sây

⁹ Urfa Salnâmesi 1927, Günümüz Türkçesiyle ŞURKAV tarafından yayınlanmıştır.

¹⁰ Sakıp Efendi'nin şiirlerinin bulunduğu kaynaklar: Esat Muhlis Paşa'nın gazelinesini tahmis (Bayramoğlu Cönkü. Cönk Kemal Bayram arşivindedir. Urfa'daki Sakıp Efendi köşkündeki kaside. (Bu makalede yer verilmiştir) Gazel-i Lami tahmis Gaziantep İl Halk Kütüphanesi eski harfler bölümü 771'de Belîğ Divanı son sahifesinde, Birecik'te Abdi Methuda Camiinin 1242 tarihli kitabesi, Baba kani Cönkü, 16 dizeden oluşan Razı rihanın açıp aşkile zar eylerim” gazeli Halfetili Zeki yener arşivi, Müştak baba divanı'nın kenarına yazılı gazeli Gaziantep İmam hatip Okulu kütüphanesinde, “Bilmem ol ruhları gül dide-i hunum göremi” gazeli Gaziantep 2. noteri Hayri Yaşar arşivinde, “Zahide sanma bezm-i âlemde mesrurlardanız” gazeli Ziya Paşa gazeline Tahmis, “Gülşen-i vasf hüsnünde sensin ey mehlika” gazeli M.Hilmi Efendi Cönkü, “Bani sevdaya salıp gitti canan nideyim” Baba Kani Cönkü sh.241 ve “nedendir ey Dilara hane-i valsin küşat olmaz” Baba kani cönkü sh.52'de yer almaktadır.

Bil ki rızâ bâbının bendesiyiz âmiliz
Meyve-i vaslı için dergehine sâ'iliz
Gerçi gamü derdine dâ'ima biz nâ'iliz
Yaradanın hikmetin gör ki ana mâ'iliz
Yâr dilerse eğer sinemizi kâ'iliz
Tek bizi o mehli-kâ lutfuna kılsın sezây

Yandı yakıldı sana âteş-i ruhsârdan
Semt-i cefâyâ dahi gitme bu gülzârdan
Eyleme mehcûr amân âşıkı dîdârdan
Yâ n'olur âhû figân alma dil-i zârdan
Yandırıp ey meh-likaa kaçma bu gam-hârdan
Âteş-i hicrânına yanmağa görme revây

Gayrı güzel sevemem ilan ola tâibliğim
Kendimi bilmem dahi şöyle ki gâibliğim
Yoluna dil vermesi cümleye galipliğim
Bazı ser-i kâkülü can ile râgibliğim
Yaz semender gibi yanmağa tâipliğim
Ey kalem arz et eğer diler ise ol hümây

Saltanatu devletin haylini bende bula
Tac ı ser efraza şâyeste vü lâyık ola
Destine alsa revâ her dü-sarâyı n'ola
Yavru iken ettirir pençe-i şâhı kula
Yâver olursa eğer lutf-i Huda bir kula
Bir pula muhtâc iken dehre olur pâdişây

Yoksa ki âyîne-i sır mıdır olmuş ayân
Hâne-i târîkimi nûr ile memlu kılan
Hâsılı bu vech ile sende nedir hüsn ü an
Yâ meh-i encüm müdür dîde-i şevke dolan
Ya meh-i rahşândaki dehre ziyâ-bahş olan
Tal'at-ı rûyun mudur âleme veren cilây

Lâkin üftaden de bir ben değil ey meh-rû
Lâle-sıfat etmeyem gayre amân ser-fürû
Gayriye bakmak dahi ola mı şimden gerü
Yaşı da buldu kemâl eyleyerek cüst-ü-cû
Yaşı döker dîdeden rûyun eder ârızû
Kudret ile gün yüzün olmada şem-nem-rüby

Gözsüze mümkün müdür zahiri izhar edip
Cehlini ispat eder da'viyi tekrâr edip
Gayri ne hâcet ki ben söyleyem ikrâr edip
Ya lec-i lâcı niçin saymıyor efkâr edip
Yâ lec edip müdde'î gün yüzü inkâr edip
Eylediydi ol gâhî âkil ise zerre rây

Gûş edip biraz evvel ol katib-i düz hattat
 Sâlik-i rah-ı Hüdaya budur ancak sırat
 Cay-ı temekkün değil kimseye cesr-i sırat
 Ya bir olab Bariyi kendine eyle muhat
 Yap reh-i tecride akıl isen bir ribat
 Kafî-i ehl-i aşk eyleye kervansaray

Her biri hâlince bir sahib-i san'at
 Kimisi cân ü seri vermeye ruhsat diler
 Sâkıbı seyret felek devrini seyrân eder
 Yareli sînesini kimisi şerha gider
 Yâre edip ehl-i aşk durmayıp arz-i hüner
 Nebbet-i arz-ı hüner sende mi Şâhîngiray

Mest olur elbet gören dîde-i ayyâş ki var
 Tîğ-i felek gibi bir gamze-i hun-haş ki var
 Top gibi galtân eder böyle güzel baş ki var
 Yar sana böyle bir hun-i riz ayakdaş ki var
 Târ-ı serefrâz-ı men sende bu göz kaş ki var
 Katli için aşkın ya ne gerek ok u yay"¹¹

Sakıp Efendi'nin ulaşabildiğimiz bir diğer şiiri ise "Gazel-i Lâmi Tahmis-i Sakıb" adını taşımaktadır:

*"Ey harîm-i vuslatun uşşâka aksa-yı merâm
 Pertev-i hâk-i derin envâr-ı çeşm-i has ü âm
 Devr edendillerde çün fek-i visâlündür müdam
 Ay cemâlün bezm-gâhı Ravza-i Dârü's-selâm
 Şerbet-i şirin-lebün Sübhâne men yühyi'l izâm*

*Meh-cebînün nûr-bahş olmuş çerâğ-ı hüsnüne
 Ârızun gûyâ açılmış lâle dâğ-ı hüsnüne
 Sâye salmış zülf-i perçinün otâğ-ı hüsnüne
 Zialar çekmiş kaşun etrâf-ı bâğ-ı hüsnüne
 Güzellik çok kasiratü taraf-ı fî tahte'l-hiyâm*

*Olamaz mahrem harîm-i vasla her kalb-i selîm
 Şâh-râh-ı aşkdır ancak sırât-ı müstakîm
 Fedhulûhâ âyetin ihbâr eder bâd-ı nesîm
 Gülşen-i etrâf-ı kûyun sahn-ı cennâtü'n-naîm
 Bülbül-i temcîd-hânun nağmesi fîha's-selâm*

¹¹ Bedri Alpay, age. s. 195–198 Bedri Alpay bu tesdis hakkında bilgi verirken "Bu kompozisyon üst üste on üç daireden oluşmuştur. Her daire altı kısma ayrılmış olup, her kısımda bir mısra yer almıştır. Daireler birbirine geçkin durumdadır. Dairenin altına 'Güfte-i Şahin Giray, Tesdis-i Sakıp Ruhay' yazılmıştır. Bu güzel dairesel levhanın bir nüshası fotoğraflarla büyütülmüş Temyiz Mahkemesi Hukuk Dairesi azasından Urfalı Mazhar Efendi tarafından Kahire El Ezher Üniversitesine armağan edilmiştir." diye yazmıştır. Bedri Alpay verdiği bu bilgiyle nazım türleri ve şekilleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır. Halbiki "on üç daire" dediği, bend dediğimiz bölüm, "her daire altı kısma ayrılmış" dediği de testide her bend altı mısralı olan bölümlerdir.

Ârif isen var dilâ işret-gehi yâra dedim
Nûş-ı sahbâ-yı mahabbetle olup sohbet mukîm
Kulağım feryâd-ı İnnâ'llâhe tevvâbü'r-Rahîm
Sâkiyâ peymâne çun Vallâhi zü'l-fazlü'l-azîm
Mutribâ çal nağmeni Yağfir leküm yevmü'l-kıyâm

Gülsitân-ı mushaf-ı hüsnün senün ey meh-likâ
Oldı Sâqıb nağme-i eş'âr ile bülbül edâ
Böyle nazm-ı dil-keşe tahsîn ederler vâkıa
İşidüp ervâh-ı kuds hüsn-kelâmlar Lâmi'a
Dediler fevka's-semâda kad temme'l-keâm"¹²

(Vezni: Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fa'ilâtün Fâ'ilün)

Genel anlamda olmasa da çadaşı şairler arasında Sakıp Efendi'nin şiirlerinin güçlü olduğunu söyleyebiliriz. Araştırmacı Yazar Mahmut Karakaş'ın özel arşivinde bulunan bir şiirinde Sakıp Efendi şöyle seslenir:

Gonce-i nev restemi gözden nihân etdin felek
Bülbül âsâ rûz-u şeb kârım fiğan etdin felek
Sabr-i hicrân ile nahl-i ümidim soldurub
Bâd-ı gâmla gülşen-i iyşim harâb etdin felek

Dehrde bir gün beni kânumca devrân etmedin
Hâtır-ı mahzânümü bir kerre şâdân etmedin
Ben gibi hiç kimseyi nâlân u giryân etmedin
Cümle kahrın bende ancak imtihan etdin felek

Han u mânum tîşe-i gamla helâk etdin, yeter
Pür-gâm-ı tennuri-i hasretle kebâb etdin yeter,
Gönlümü derd ile inlettin rübâb etdin yeter,
Bâr-i mihnetle kadim-i yekden keman etdin felek.

Hâlime rahm eylemez Sâkıb cihânda ins u cân
Âh u efgânımla memlûdur zemîn ü âsumân
Ol kadar kıldın beni zâr u zebûn u nâtüvân
Cism-i bîzârım çürütdün nâtüvân etdin felek.¹³

Sakıp Efendi şiirlerini sağlığında kitaplaştırmadığı için, günümüze kadar ulaşan çok az sayıda şiirleri vardır. Bu şiirlerinin bazısında şiir yönünden eksiklikler bulunmaktadır. Büyük ihtimalle bunlar daha çok kaynak derlemeden kaynaklanan problemlerdir. Gerek Kırım Hanı Şahin Giray'ın gazeline yazdığı tesdis ve de gerekse Bedri Alpay'ın Urfa Şairleri kitabında geçen şiirleri güçlü şiirlerdir. Sakıp Efendi, Kadîrî tarikatına mensup ve aynı zamanda halifelliğini yürütmüş bir kişi olarak şiirlerinde derin tasavvufi izler görülmektedir. Yine vakfettiği kitaplara baktığımızda onun

¹² Konya Bölge Elyazma Eserler Kütüphanesi, kayıt no: A-771-24483, Tasnif No: T 811

¹³ Mahmut Karakaş, *Urfa'da Tasavvufun İzleri*, baskı aşamasındaki çalışmadan alınmıştır.

beslendiği kaynak içinde dinî ve tasavvufî kitapların büyük bir yer tuttuğunu görürüz. Aynı şekilde Sakıp Efendi, varlıklı bir kimse olmasına rağmen şiirlerinde hüznün de hâkimdir. Örneğin aşağıdaki şiirinde bu bariz bir şekilde görülmektedir.

*“Dil-i mahzûnum her dem derdile âvâre kalsın mı?
Habîbim çâre yok mu haşre dek bu yare kalsın mı?”*

*Yeter ikbâlîmi firûz edip insâf kıl ey çerh
Hemîşe tali ’im ber aks bahtım kare kalsın mı?”*

*Hezaran zahm vurdun bari lutfet merhem-i vaslın
Ne dersin böyle bağrım hicr ile sad- pâre kalsın mı?”*

*Niçin te’sîri yoktur sende ey âh-ı ciğer- sûzun
Bu denlî ettiği zulmü harim-i ağıyare kalsın mı?”*

*Ne var zahm-ı derun Sakıbde nîkû-nâm etsin
Mürüvvet yok mu zâlim haşre dek bu yare kalsın mı”.* (Alpay 1986:198)

Sakıp Efendi Vakfiyesi ve vakfettiği kitaplar:

Sakıp Efendi, varlığını hayır işlerinde kullanmış, vakıf ve hayırlar yaptırmıştır. Onun hayırseverliği yaşadığı Urfa ile sınırlı kalmamış, Birecik, Urfa ve Diyarbakır’a kadar ulaşmıştır. Sakıp Efendi’nin hayırlarını bizzat yerinde gören Güzelbey şunları söyler:

“Gaziantep’te bu su hayratlarına (Suluk) derler. Ama (Sakıp’ın hayratı) diye anılan suluklar Gaziantep’tekilerden çok farklıdır. Bu hayratlardan iki tanesini gördüm. Gaziantep’tekiler moloz taşlarla yapılmış birer ilkel su depolarıdır. Sakıp’ınkiler ise düzenli kesme taşlarla yapılmış olmasından başka üzeri kap (tonoz) çatılı, iki kattan oluşan bir yapıttır. Altı su deposu, üstü birkaç kişinin barınabileceği dinlenme yeri, bir odaydı. Bu hayratlar 10–15 yıl öncesine kadar, yıkık olmakla birlikte varlıklarını koruyorlardı. Şimdi ortadan kaybolmuşlardır.” (Güzelbey 1998:56)

Sakıbiye Vakfı, 25 Zi’l-ka‘de 1286/ 26 Şubat 1870 tarihinde kurulmuştur. Tarinci Mahallesi’nde olup, kible ve doğusu Ümmügülsüm Vakfı dükkânları, batısı ve kuzeyi ana cadde ile sınırlı ve zemini yıllık 150 Kuruş karşılığında Rıdvaniyye Vakfı’ndan mukataalı (Kiralanan/Zemin Kirası) ve kendi tasarrufunda olan vakıf yeri üzerinde mütevellî izni ile [Rıdvaniye Vakfı Mütevellisinin izni ile] vâkıfın kendi malıyla; bahsi geçen yerin batısında Kadirî Tarikatı fakirleri ve sair gelip giden ziyaretçi/yolcu/gezginler ve dervişler için Kadirî Hangahı, Kadirî Hangahı içinde bir Cami, Minber ve çok büyük bir eyvan ve bir minare, caminin kuzeyinde yaz günlerinde üstte Musalla olarak kullanılmak üzere bir mihrab yapılması, altta ise 18 hücre ve 1 adet havuz ve akar su ile beraber bir abdesthane ve 6 adet hela, bir mutfak ve 2 adet büyük ahır yapılması, üst katta olmak üzere Meşihathane ve Misafirhane ve Tevliyethane ile 13 hücre her birisi için avlu (Eyvan), cami bitişiğinde üst katta bir muvakkithane, Hangah haricinde ve kuzeyden bitişiğinde üst katlı bir dersane ve içerisinde buluna kütüphaneden ayrı olarak 9 adet hücre bulunan bir adet medrese, fakir ve yetimlerin çocuklarının ücretsiz okutulacağı bir adet üst katlı Mektephane hayratları

yaptırmıştır.¹⁴ Oldukça varlıklı olan Sakıp Efendi'nin akarları/gelir getirici yerleri vakfiyede belirtilmiş olup, bunların gelirlerinin aktarılacağı yerler belirtilmiştir.¹⁵

Vakfiyenin devamında ise, Sakıp Efendi'nin vakfettiği kitaplarla ilgili olarak, “[vakfın sahih, geçerli ve bağlayıcılığını sağlamak amacıyla henüz hâkim huzurunda iken tekrar mürâfaa (mütevelli ile vâkıf davalâşarak) yapılarak vakfın fıkıh imamlarının görüşüne göre sahih ve geçerli olduğuna dair hüküm verilmesi sağlanır.] Bir bütün olarak bahsi geçen kitaplar ve vakfedilen para ile sınırları belirgin yapılar ve bakır tabaklar, şamdan, yatakları tescil mütevellisine ve nâzır-ı merkûmâna teslim eylediğimde o da vakıf olmak üzere tevliyeti hasebiyle alıp kabul etti. Ve sair vakıf mütevellileri gibi mutasarrıf ve şart ve kayıtlarına gerekli önemi verdikten sonra; Hâkimin onayından sonra vakıf kurulup teslim ve tesellüm işi son bulmuş iken vâkıf vakfından vaz geçtiğini ve mütevelli ile nâzır hasım göstererek hâkim huzurunda mürâfaa oldular. Öncelikle para vakfının ve ona bağlı olarak konulan şartlar ve kayıtların üç imam katında geçerli olmadığı, ikinci olarak akar vakfının İmam-ı Azam Ebû Hanife-i Numan bin Sâbit el-Kûfi Hazretlerinin mezheplerine göre sahih ancak geçerli olmadığından ve üçüncü olarak menkul olan şeylerin vakfedilmesinin yine İmam-ı Ebû Hanife hazretleri görüşüne göre caiz olmadığı açıklanarak ve arsası herhangi bir göreve vakfedilmiş olan mülk binaların dahi başka bir göreve vakfedilmesi bazı fıkıh imamları nezdinde sahih olmadığı, bunun üzerine vakfından rücu ederek bahsi geçen binalar, kitaplar bakır kaplar, yataklar ve vakıf paraları önceden olduğu gibi kendi mülküne istirdad ederim dediğinde mütevelli ve nâzır doğrudur durum yukarıda anlatıldığı gibidir, ancak İmam Muhammed bin Abdullah el-Ensari'nin görüşüne göre vakıf para ve buna bağlı şartlar sahihtir. Yine üçüncü imam İmam Muhammed bin Hasan eş-Şeybanî'nin görüşüne göre bahsi geçen vakıf kitapların vakfiyeti sahih ve söz konusu arsa üzerinde olan mülk binaların dahi başka bir cihete göreve vakfedilmesi bazı imamlar nezdinde sahih olduğundan dolayı vakfedilen şeyleri vâkıfa vermekten imtina ederler.

Bunun üzerine hâkimin huzurunda mürâfaa olunarak hâkim de bu konuda derin bir şekilde düşündükten sonra hayır ve vakfın daha öncelikli ve daha hayırlı olduğunu söyleyerek her iki tarafın görüşlerini inceledi ve hayrı iptal edenlerden olmaktan sakınarak ve bu konuda âlimler arasındaki ihtilafları bilen birisi olarak bu konuda müctehid imamların görüşünü de alarak özellikleri belirtilen yapılar/binalar, vakıf kitaplar, bakır kaplar, miktarları belli yataklar ve vakıf paralarının sahih ve bağlayıcı bir vakıf olduklarına ve şartlarının geçerli olduğuna vâkıfın huzurunda hükmeder. Böylece anılan vakıf sahih, bağlayıcı ve apaçık ve kesin bir şekilde vakf olmak üzere alıkonuldu. Bundan sonra anılan vakfın değiştirilmesi başka bir şeye dönüştürülmesi imkânsız oldu.”¹⁶

Şair Sakıp Efendi kendi adıyla anılan Sakıbiye Medresesi'nde (1863) kurduğu kütüphaneye şahsî kitaplarını da bağışlamıştır. Devrinin zengin ve şöhretli bir ismi olan Sakıp Efendi'nin vakfettiği kitapların listesi vakfiyesinde zikredilmiştir. Bu kitaplar daha çok medresede okutulan ders kitaplarından oluşmaktadır. Vakfettiği kitaplar şunlardır:

¹⁴ VGM, KTDB. Arşivi, 585 nolu defterin 37.sahife 42.sirasında kayıtlı Urfa'da el-Hâcc Mehmed Emin Sakıp Efendi ibnü'l-Hâcc Mustafa Efendi Vakfi'na âid 25 Zi'l-ka'de 1286 târihli vakfiye.

¹⁵ VGM, KTDB. Arşivi, 585 nolu defterin 37.sahife 42.sirasında kayıtlı Urfa'da el-Hâcc Mehmed Emin Sakıp Efendi ibnü'l-Hâcc Mustafa Efendi Vakfi'na âid 25 Zi'l-ka'de 1286 târihli vakfiye.

¹⁶ VGM, KTDB. Arşivi, 585 nolu defterin 37.sahife 42.sirasında kayıtlı Urfa'da el-Hâcc Mehmed Emin Sakıp Efendi ibnü'l-Hâcc Mustafa Efendi Vakfi'na âid 25 Zi'l-ka'de 1286 târihli vakfiye.

Fenn-i Vaz‘

Adûdiye, 4 aded
Şerh-i İsam, 1 aded

Fenn-i Lugat

Ahter-i Kebîr, 1 aded
Vankulu, 2 aded
Ta‘rifât-ı Seydî 1 aded

Fenn-i Sarf

Sarf Cümlesi, 4 aded
Binâ Şerh-i Esâsî, 1 aded
Maksûd Şerh-i Matlûb, 1 aded
İzzî Şerhi Sa‘deddîn, 1 aded
Merah Şerh-i Dinkoz, 1 aded

Fenn-i Nahiv

Nahiv Cümlesi, 4 aded
Avâmil Tuhfesi ma‘a Zeynî-zâde 1 aded
Netâyicü'l-İzhâr ma‘a Zeynî-zâde 1 aded
Molla Câmii 1 aded
Kâfiye Mu‘ribi 1 aded
Şerh-i Ebyât-ı Câmi, 1 aded
İmtihan İtalesi 1 aded
Muharrem Ale'l-Câmi 1 aded

Fenn-i Mantık:

Mantık Cümlesi 3 aded
Dürri Nâci 1 aded
Tasdîkât ma‘a Tasavvurât 2 aded
Hâşiyeye-i Lârî Selâkûtî 1 aded
Tehzîb 3 aded
Tehzîb Hâşiyesi Gelenbevî 1 aded

Fenn-i Münâzara:

Veledeyh 2 aded
Şerh-i Hicâb 1 aded
Mir Ebu'l-Feth 3 aded
Hâşiyesi Gelenbevî 1 aded

Fenn-i Meâ'nî:

Muhtasar Me‘ânî 3 aded
Mutavvel 1 aded
Hâşiyesi Selakûtî 1 aded

Fenn-i Arûz:

Endulusî 3 aded
Şerh-i Mîzân 1 aded

Fenn-i Kelam:

Hayâlî ma‘a Şerh-i Akâidi 3 aded
Celâlî Dîvânı 3 aded
Selâkûtî Ale'l-Hayâlf 1 aded
Gelenbevi Ale'l-Celâl 1 aded
Şerh-i Mevakıf 2 aded
Hâşiyesi Selâkûtî 1 aded

Fenn-i Hikmet:

Kadı Mîr 3 aded

Fenn-i Usûl-i Fıkıh:

Mir'ât 3 aded
Hâşiyesi Tarsûsî 1 aded
Muhtasar Müntehâ Hâşiyesi 3 aded

Fenn-i Fıkıh:

Helebî 3 aded
Halebî-i Kebîr 1 aded
Mültekâ 1 aded
Damad 1 aded
Dürer 3 aded
Hâşiyesi Abdülhalim 1 aded

Fenn-i Feraiz:

Sirâciyye 3 aded
Şerh-i Seyyîd 1 aded

Fenn-i Ahlak:

Tarikât-ı Muhammediyye 3 aded
Şerh-i Berika 1 aded

Fenn-i Kırâ'ât:

Şatâbî 3 aded
Şerh-i İbn-i Kasım 1 aded
Zübde 1 aded

Fenn-i Usul-i Hadîs:

Nuhbe 3 aded
Şerh-i Ale'l-Kârî 1 aded

Fenn-i Hadîs:

Buharî-i Şerîf 3 aded
Şerh-i Kastalânî 1 aded
Şifâ-i Şerîf 3 aded
Şerh-i Ale'l-Kârî 1 aded

Fenn-i Tefsîr:

Kadı Beyzâvî 3 aded
 Hâşiyesi Şeyh-zâde 1 aded
 Diğeri Şihâb 1 aded
 Selâkûtî Ale'l-Kadı 1 aded

Fenn-i Tasavvuf:

Mesnevî-i Şerîf Şerhi 1 aded
 Fütûhât-ı Mekkî 1 aded
 Tecrîd-i fî İlm-i Tevhîd 1 aded
 Risâle-i Kuşeyrî 1 aded
 Menâkıb-ı Seyyidinâ Şeyh 1 aded
 Ve Câmi' -i Şerîfde külli yevm bir hatm-i şerîf olunması için eczâ olarak otuz cüz' -i Kur'ân
 Ve Mekteb hanede fukaraya meşrûr basma olarak on altı aded Mushaf-ı Şerîf"¹⁷.

Söz konusu vakfiyesinde vakfettiği kitaplara baktığımızda daha çok İslamî temel ilimleriyle tasavvufî kitaplar olduğu görülür. Özellikle medreselerde okutulan temel eserler yanında Fütûhât-ı Mekkî, Tarikât-ı Muhammediye ve menâkıb kitaplarıyla tasavvufî bir kültüre sahip olduğunu görürüz. Vakfiyelerde kitaplarını vakfeden pek nadir kimseler vardır. Sakıp Bey de bunlardan biridir. Sakıp Efendi'nin vakfiyesine onun hayırsever kişiliğine göndermeler yapan bir şiir de eklenmiştir. Sakıp Bey'in vakfiyesine şiir yazan kâtibin adı Abdi'dir. Urfa'da Abdi mahlaslı iki şair vardır. Bunlardan biri imamlık ve müderrislik yapmış olan ve Melek Mahmut olarak tanınan zattır ki, bu zatın doğum tarihi bilinmemekte olup, ölüm tarihi 1901'dir. (Alpay 1986:13) Diğeri ise 1857 yılında doğmuş, Hacı Abdizade Emin Efendi'nin oğludur. Kâtiplik yapmıştır. Abdi adlı bu iki şairin dışında aynı ismi taşıyan başka bir şair yazmış olmalıdır. Çünkü vakfiyenin altında yazılı olan Hicri tarih 1276 yani miladi 1859 veya 1860 tarihine tekabül etmektedir.¹⁸ Hicri 1276 tarihli vakfiyenin sonunda Sakıp Efendi'nin hayırsever kişiliğini öven şiirinde Abdi şöyle seslenir:

“Şehinşâh-ı mu'azzam Hazret-i Abdü'l-Mecid Hanın
 Zilâl-i şevketi kim, feyz-i hâs u âm oldu

Olup hayrâta sa'î bay u yoksul devr-i adlinde
 Nice vîrâneler ma'mûr olup âlem be-kâm oldu

Min-'el-cümle Ruhâ'nın hayr-hâh-ı hânedânından
 Bu Sâkıb bendesi feyz aldı, mükziyül meram oldu

Edüp câmi' ile bir nev hânkâh ve medrese inşa
 Şerî'at hem tarîkat ehline âlî-makâm oldu

Muvakkit-hâne, mektep-hâne, mihmân-hâne, ders-hâne
 Mürettep muntazam hakkâ ki, bir hayrât-ı tâm oldu

¹⁷ 585 nolu defterin 37.sahife 42.sirasında kayıtlı Urfa'da el-Hâcc Mehmed Emin Sakıp Efendi ibnü'l-Hâcc Mustafa Efendi Vakfı'na âid 25 Zi'l-ka'de 1286 tarihli vakfiyenin çıkarılan suretidir.

¹⁸ Bakınız, Şair Abdi hakkında Bedri Alpay Urfa Şairleri, M.Emin Ertan Urfalı Şair Abdi, ŞURKAV Yay. Adil Saraç, Şair Abdi Hayatı ve Gazelleri, Dal Yay. M.Durak Bakay Şair Abdi, Seyir Dergisi, Sayı 10,

Hep emlâk u akârın vakf kıldı hasbeten li'llâh
Bu evkâf-nâme tahriri ile miskü'l-hitâm oldu

Kabûl olsun hemân cevherle abdi söyledim târîh
Güzel yazıldı evkâf-nâme-i Sâkıb temâm oldu"¹⁹

Gazelin günümüz Türkçesiyle söylenişi ise şu şekildedir: Muazzam, Şahlar Şahı Hazreti Abdülmecit Han'ın gücünün gölgesinde herkes feyizlendi. Fakir, yoksul için hayırlara çalıştı, Onun adaletli devrinde nice virâneler ma'mur oldu. Böylece Urfa'nın hayırsever ailelerinden Sakıp bendesi feyz aldı ve gereğini yerine getirdi. Bir cami, bir hânîkah ve medrese inşa etti, şeriat ve tarikat ehlinin yücelerinden oldu. Muvakkithane, okul, misafirhane, dersane, düzenli tertipli ki, tam bir hayrat oldu. Bütün mülkleri ve gelirleri Allah için vakfetti, bu evkafnâmenin yazılmasında güzel bir bitiş oldu. Heyecanla söyledi Abdi, tarih kabul olsun, Sakıp'ın vakfiyesi güzel yazıldı, tamam oldu.

Vefatı ve Mezar kitabesi:

Sakıp Efendi'nin vefatı ile ilgili bilgilere Gaziantep'li şair Hasırcıoğlu Hacı Mehmet Ağa'nın Sakıp'ın ölümü üzerine yazdığı tarih koşuğu ile Mahmut Karakaş'ın Urfa Mezartaşları adlı kitabında rastlamaktayız. Sakıp Efendi'nin Birecik'te öldüğünü söyleyen şair Hasırcıoğlu Hacı Mehmet Ağa koşuğu :

*“Hacı Sâkıb Efendi kim Ukalâ
Ray u tedbîrini kabûl etti*

*Âkıl-ı kâmil u lebîbi fatîn
Hak anı mecma'u- ukûl etti*

*Nice âsâr-ı hayra mazhar olup
Zikri bu âleme şümûl idi.*

*Sinni seksene varmış idi hemân
Nagihani ecel hulul etti*

*İrci`i emrine itaat ile
Cân atıp cennete duhûl etti*

*Birecik'te cihâne gelmiş idi
Orada ahrete nüzûl etti*

*Bir melek geldi söyledi târîh
Necm-i Sâkıb bu dem ufûl etti” (Güzelbey 1998:62,63)*

(1291/ 1874)

¹⁹ 585 nolu defterin 37.sahife 42.sirasında kayıtlı Urfa'da el-Hâcc Mehmed Emin Sakıp Efendi ibnü'l-Hâcc Mustafa Efendi Vakfı'na âid 25 Zi'l-ka'de 1286 tarihli vakfiyenin çıkarılan suretidir.

“Hasırcıoğlu Hacı Mehmet Ağa'nın bu tarihi Sakıp'ın doğum tarihini saptamamıza imkân vermektedir. Koşuğun 7. dizesi 80 yaşında öldüğünü açıkladığına göre Sakıp'ın 1211 (1796) yılında doğmuş olması gerekiyor.” (Güzelbey 1998:63) Mevlid-i Halil Camii Mezarlığında şair ve Kadîrî Halifesi Sakıp Efendi'nin hicrî 1291, Miladî 1873 tarihli mezar kitabesinde Şair Âlim şöyle yazmıştır:

“Âh bu çarh-ı fenâ bir kimseye olmadı yâr
Kim ki meyletti ana âhırı oldu tarûmâr

İşte bu zât-ı kirâm Sâkıb Efendi hazreti
Nice devrân sürmüş iken yine etti nakl-i bâr

Nice hayrât nice âsâr etmiş idi dehrde
Nice miskîne tasadduk vermiş iken bi-şümâr

Mevtten ihlâsına vermedi hiçbir fâi'de
Etti dünyâ âkibet süknâsını dâr-ı mezâr

Eyleye dünyâsı veş uhrâsını ma'mûr anın
Rahmet-i güfranına nail ede Perverdîgâr

Âlimâ târîh dedi mu'cemle çıktı yediler
Cennet-i adnini Sâkıb eyledi câ-yı karâr” (Karakaş 1996:143)

Sakıp Efendi'nin vefatı ile ilgili onun Birecikte öldüğü, vasiyeti üzerine oğlu tarafından Urfa'ya getirilip gömüldüğü belirtilmektedir.

“Hacı Muhammed Emin Sakıp Efendi, şair ve Kadîrî şeyhidir. Mezarı Akarbaşı semtinde kendi yaptırdığı tekke ve mescidin bahçesinde idi. Sonradan burası satınca tekke ve mescid yıktırılmış ve mezarı da Mevlid-i Halil Camii mezarlığına taşınmıştır. Mezarındaki ağıt kitabesi Urfa şair Âlim tarafından yazılmıştır. Son mısrasında tarih düşülmüş, mu'cem olduğu için noktalı harflerin toplamı 1298'den yedi rakamı çıkarılınca 1291 senesi elde ediliyor. Şair, burada : “Geçici dünya kimseye yar olmadı. Kim ona meyletti ise tarûmar olmuştur. Sakıp Efendi bir Kadîrî şeyhi ve çok hayır hesanat yapmış bir kimse olmasına rağmen ölümden kurtulamadı. Allah dünyası gibi ahretini de ma'mur etsin. Kendisini af ve mağfiret eylesin diyor.” (Karakaş 1996:143)

Sakıp Bey'in oğlu Halil babasının tersine ehl-i keyf bir kişiliktir. “Halil Bey babası gibi ünlü bir kişidir. Gaziantep'li Battal Bey'in güzel kızı Emine Hanım'la evlenmiştir. Galip Deniz'in anlattığına göre Battal Bey önce Emine Hanım'ı vermek istememiş, bunun üzerine Halil Bey sağladığı yüzlerce silahlı adamla Gaziantep çevresine gelmiş kente gelip gidenleri rahatsız etmeye başlamış, araya girenler işi tatlıya bağlayarak bu evlenmeyi sağlamışlardır. Emine Hanım'ın Halil Bey'den çocuğu olmamıştır. Gaziantep şer'i mahkeme sicillerinde yazılı 7 Zilhicce 1302 (8 Eylül 1889) tarihli veraset belgesi bu evliliği doğrulamaktadır. (Cilt: 152, Sayfa:14) Veraset belgesine göre Halil Bey Emine Hanım'dan önce Ayşe adında aklî durumu bozuk bir hanımla evlenmiştir. Büyük Nuri Bey diye anılan Nuri Elgin'in ikinci karısı, Halil Bey'in Ayşe'den olma kızı Münevver Hanım'dır. Halil Bey'in kızı Münevver Hanım ve Nuri Elgin'den olma iki kızıyla yargıtay üyelerinden Sayın Galip Kınoğlu ve Nafi Arkuluç evlenmişlerdir. Halil Bey'in damadı bulunduğu Gaziantep'e sık sık gelip gittiği söylenir. Bu gelişlerinden birinde Hasip Dürrü şu parçayı yazmıştır;

Görmemişti çeşm-i hâmem böyle bir ferrûh demi.
Devr-i nâ-hemvâr-ı çarhın olmamış hiç hurremi

Müde-i sad saleye döndü hüner kadri deyu
Pusuna geymişti sirbal-i siyâh-ı matemi

Dirhem-âsa hem bırakmaz idi bir dem dâmenin
Hamdüli'llâh şimdi handân oldu rûy-i derhemi

Bir kerim-i mekremet âsar intisâb
Kim olur emsâlinin hem emsali hem de ekremi

Kadr-dân-ı zümre-i ehl-i hüner vâlâ güher
Muterif ez-her cihet fazlına cümle âdemî

Hak rehâ-yâb eylesin şehr-i Ruhâyı her zamân
Cümle afetteden İlahi zevkle geçsün her demi

Çün büyütmüş gûşe-i âgûştâ hem çün sedef
Böyle bir dürdâne-i reşk-âver ü kân-ı yemi

Şem'i cem'i ehl-i dil Sâkıb Efendi-zâde kim
Nükte-i müphemler anın hayrının mülhemi

Mîr-i bi hemtâ sa'âdetlü Halil Bey kim ânın
.....

İştihâr-ı cüdu bir taht-ı bülend-âvâze kim
Tayyeder gûş eyleyenle zikr-i nâm-ı Hâtemi

Cur'asın nûş eyleyen peymâne-i ihsânını
Seng-i hârâya çalar destindeki câm-ı cem-i

Zâkının bezl-ü ata bir hul-i mâder zadıdır
Tab'ının cüdu sehadır tâ ezelden tev'emi

Hâk nuru üzre düşmüş katre-i nâçiz iken
Âfitâb-ı iltifatı yerde koymaz şebnemi

Ol şihâb-ı Sâkıb afak-ı izz ü rif'atın
Lem'asın tahsin eden bir seb'a-i seyyâremi

Necm-i ikbâlin terakkide görüp günden güne
İntihâb eyler Süreyyâ da o mîr-i elhami

Lücce-i lütfuna mustağrak olan bir ben midir
Eylemiş ihsân şermende ser-â-ser âlemi

İzz ile teşrif edince rahş-ı heybet-bahşının
Tâb-ı ayn-i Aynitap oldu ğubâr-ı makdemi

Asitîn-i midhatı nazm âverânın memkesi
Âsitân-ı hizmeti bayü gedânın meltemi

Bu da inda'llâh Sümüvv-i kadrini iş'âr eder
Kim seni Cedd-i Resûlu'llah ile kılmış semî

Ebkem olmuştu zebân-ı tûtî-i tab'ın yine.
Kand-ı evsafın senin nutka getirdi ebkemî

Böyle mi tahrir ederdi vasfını bu çâkerin
Olmasa nâsur eger zahm-ı dil-i bir merhemi

Şeh-sûvâr-ı arsa-i nazm idim evvel ben dahi
Çeşmime gelmezdi asla âlemin biş ü kemi

Devrederdim deşt-i ma'nâyı iki üç hatvede
Zîr-i ran edüp sürünce eşheb-i endişemi

Şahid-i fikrim civân-ı taze iken kaddini
Eyledi ham-geşte çarhın sıklet-i bar-ı gamı

Hazret-i Hakka sipâs-ı bi-kıyâs olsun ki ol
Reh-nümûn etti, bana vassâf-ı sadr-ı a'zamı

Hâfız-ı Nâbi eda yani Hasırcı zade kim
Mektep-i irfânım oldur şimdi rüknü akvemi

Leng ü lûk ettim anın isrine ben de iktidâ
Yoksa mümkün mü yürütmek bî-ser-ü-pâ ademi

Kıssâ-i halin diraz efsanedir dürrî yeter
Şimdiden sonra dua oldu kalemin elzemi

Tâ ki devrede felekte mihr ü mâhı farkedem
Neyyir-i bahtı ziyâdır ede terk-i âlemi” (Güzelbey 1998:65,67)

Halil Bey, Sakıp Efendi'nin vefatından sonra babasının düzenini aynı şekilde devam ettirmiştir. Babası dînî ve edebî oturumlar düzenlerken, Halil Bey mûsikîşinâslar ile oturup kalkar, köşkte eğlenirmiş. Yeni dostlar edinen Halil Bey, baba dostlarını da ihmal etmemiş ama sert kişiliği dolayısıyla ilişkileri babasınınki kadar sıcak olmamıştır. Yine de hayır işlerinde babasının yolundan gitmiş, insanların yardımına koşmuştur. 1900 yılında vefat ettiğinde babasının yanına defnedilmiştir. Bu defa yerine oğlu Ahmet geçmiştir. Ahmet Bey halim selim bir kişilik olduğundan, köşkün eski şatafatlı günleri geride kalmış, Haleplibahçe halkın mesire yerine dönüşmüştür. Bir romana konu olacak Sakıp Efendi ailesinin hikâyesi en trajik dönemini Ahmet Bey'in vefatından sonra yaşamıştır. Ahmet Bey'in çok sevdiği ve koruduğu arkadaşı Damburacı Hüseyin (Gazelhan Damburacı Derviş ile akrabalıkları bulunmamaktadır) ana ve oğluna yakınlık gösterir. Zeliha Hanım oğlunu yetiştirmesi, tahsilini yaptırması, mukayyet olması için Damburacı Hüseyin'e teslim eder. Mazbut ve karakterli görünen Damburacı, sonraları bozulmuş, kendisini içkiye verdiği gibi, Halil'i de içkiye alıştırmıştır. Zeliha Hanım durumu öğrendiğinde iş işten geçmiştir. Müdahale imkânı

bulamaz. Halil çocukluk devresini atlatmış, delikanlı olmuş, yaşının verdiği serâzâtlıkla anasına karşı gelmiş, isyan etmiştir. Hâmisi Damburacı Hüseyin'in etkisinden kurtulamamış, içki ve işret âleminden kendini çekememiştir. Ahlakı bozulmuş, serkeş olmuştur. Bir kış gecesi Damburacı ile Halil meyhaneden çıktuktan sonra, yolda bir münakaşaya başlamışlar. Halil Bey, gençliğin verdiği pervasızlıkla hâmisine küfürler etmiş, sözünü dinlememiş. Hüseyin de “Vay bana karşı gelirsin, söversin ha!” diyerek sarhoş kafa ile kuşağının arasından çektiği bıçağı Halil'in gencecik bedenine rastgele saplamıştır. Halil Bey genç yaşta vefat etmiştir. (İpek: 86,88) Adil Rastgeldi öldürülen Halil Beğ'in Sakıp Efendi'nin oğlu olduğunu belirtir. O dönemin yargı sitemine göre idam cezası alan Damburacı Hüseyin, bütün yalvarma ve yakarmalarına rağmen Halil Bey'in annesi Zeliha tarafından affedilmez ve idam edilir. Adil Rastgeldi, Damburacı'nın idama giderken : “*Ben bütün Urfa'yı Halil Beğ'in zulmünden kurtardım, Urfa, Urfalılar beni kurtaramadı*” dediğini yazar.²⁰ Naci İpek'in büyük bir araştırma sonucu kaleme aldığı yazıda yer, zaman ve isimler açık bir biçimde verildiğinden, öldürülen dede Halil Bey değil, torun Halil Bey'dir. Büyük ihtimalle Adil Rastgeldi aynı isim sahibi olan dede ile torunu karıştırmış olmalıdır. Ayrıca o dönemde müzisyen olan Damburacı Derviş ile Damburacı Hüseyin lakaplarının karışmış olma ihtimali de vardır. Halil Bey'in öldürülmesi olayı şehirde büyük bir yankı bulur. Bu olay üzerine ağıt yakılır:

“Meyhaneden çıktım başım selamet
Kunduracı pazarında koptu kıyamet”

Bu türkü aynı zamanda cinayetin işlendiği mekâna işaret eder. Bütün yalvarıp yakarmalarına rağmen idam cezasından kurtulamayacağını anlayan Damburacı Hüseyin'in ise hapiste:

“Bu kala ne kalası
Bağrım kendir yarası
Gel beni azat eyle
Halil Beğ'in anası”²¹

diye mani söyleyerek Zeliha Hanım'a yalvarmıştır. Halk arasında anlatıldığına göre Zeliha Hanım da;

“Demiri eridirem
Sözümü yeridirem
Damburacı Hüseyini
Kendirde çürüdürem”²²

diyerek cevap vermiştir. Sakıp'ın mezarının yanı başında oğlu Halil Bey'le Halil Bey'in oğlu Ahmet Bey'in oğlu küçük Halil Bey'in de mezarları bulunmaktadır. Torun Halil'in mezar kitabesinde şöyle bir ağıt yer alır:

“Ben de Sâkıb-zâde Mir Ahmed'e mahdûm idim
Validem söylerdi sensin tâze verd-i gülşenim

²⁰ Adil Rastgeldi, Hizmet Gazetesi, 8 Ekim, 2002

²¹ Abdülkadir Algın, Öğretmen,

²² Abdülkadir Algın, Öğretmen,

Genç yaşında bir mürüvetsiz beni katleyledi
Âh kim gâm almadan şu kabre defnoldu benim

Münkati' oldu usûliyle fûrû'um kalmadı
Kaldı ancak vâlidemle kanlı bir pirâhenim

Fatihâ ihdâ ederse rûhuma ihvân-ı din
Belki Mevlâ rahmedip firdevsi eyler meskenim

Yaz Vefik seng-i mezara şu hazîn mersiyei
.....²²³

Sonuç:

Sakıp Efendi'nin vakfettiği kitapların akibeti ile ilgili elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Kültür Bakanlığı'nın bölge kütüphaneleri oluşturulması nedeniyle Urfa İl Kütüphanesi'ndeki kitapların **Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'ne teslim edildiği bilinmektedir. Teslim edilen bu kitaplar arasında Sakıp Efendi'nin kitaplarının bulunup bulunmadığı bilginiz dışındadır. Ayrıca Urfa'da kurulan ŞURKAV (Şanhurfa Araştırma ve Kültür Vakfı) da Urfa ile ilgili kitaplar yanında el yazma kitaplar da toplamaktadır. Toplanan bu kitapların bibliyografyası yayınlandığında vakıf kitaplarının bulunup bulunmadığı anlaşılacaktır.**

Bir devrin şöhretli ve zengin şairi Sakıp Efendi'nin ailesinin macerası, oğul Halil Bey'in görkemli yaşamı ve torun Halil Bey'in öldürülmesiyle trajik bir şekilde noktalanmıştır. Sakıp Bey'in talihsizliği yalnızca torunun vefatıyla da kalmaz, şehrin en güzel yerinde olan vakıfları, medrese ve evi yol çalışmalarında yıkılıp gider. Koca Sakıbiye vakıflarından geriye bir köşk ve yazmış olduğu birkaç gazel kalmıştır.

²³ C.Cahit Güzelbey, age. sh.69. Kitabenin son dizesi okunamamış. Ancak Torun Halil'in Hicri 1331, Miladi 1915 tarihinde öldürüldüğü kayıtlarda yer almaktadır.

EKLER:**Ek-1****Sâkıbiye Vakfiyesinin transkripsiyonu**

585 nolu defterin 37.sahife 42.sirasında kayıtlı Urfa'da el-Hâcc Mehmed Emin Sakıb Efendi ibnü'l-Hâcc Mustafa Efendi Vakfı'na âid 25 Zi'l-ka'de 1286 târîhli vakfiyyenin çıkarılan sûretidir.

el-Hamdü li'llâhi'l-hâdi ilâ-sevâi's-sebîl ve hasbüna'llâhü ni'me'l-vekîl mâ-fîhi mine'l-vakfi's-sahîhi'ş-şer'ıyyî ve'l-habsi's-sarîhi'l-mer'ıyyî vaka'a indî fehakemtü bi-sıhhatihî ve lüzûmihî âlimen bi'l-hilâfi fî-emri'l-evkâfi ve ene'l-Abdü'l-fakîr es-Seyyid Mustafa Hakkı el-müvellâ hilâfe bi-Medîneti Urfa gufire anh.

Bismi'llâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

Bede'tü bi-bismi'llâhi'l-Meliki'l-Mennân ve şera'tü bi-inâyeti'l-Rabbi'l-Müste'ân Matla'-ı dil-firûz-ı kelâm-ı hayecâm ve masra'-ı pür-künûz-ı makâle-i yümnü ihtitâm envâr-ı nâmi cenâb-ı meliki'l-allâm ile münevver ve fâtiha-i ser-levha-ı sûtû Süreyyâ-nizâm ism-i sâmi hazret-i halîkı'n-nüfûs ve'l-ecsâm ile mu'anven ve pür-zîver kılınup hamdü senâ-i firâvân ve şükr-ü sipâs-ı bî-hadd ü pâyân ol sâni'âsar-ı âlemiyân ve mâlik-ı mülk câvidân ve nigârende-i zemîn u âsümân ve münşî'i kargân-ı kevn ü mekân ve kâşif-i rumûz-i'r-rahmânu alleme'l-Kur'ân ve bahşende-i künûz-ı "**halaka'l-insâne allemehu'l-beyân**" azze şânuhû ve celle sultânuhu ve amme 'ale'l-âlemîne birruhû ve ihsânuhû hazretlerinin dergâh-ı eşref ve akdes ve bârgâh-ı mu'allâ ve mukaddeslerine ki kâffe-i kâinâtı tertîb-i acîb ve nizâm-ı garîb üzere halk ü ibdâ' ve 'âmme-i mevcûdâtı nemat-ı bedî' üzere icâd ü ihtirâ' idüp sûret-i nev'-i insânı "**le-kad halakna'l-insâne fi-ahseni takvîm**" ile tasvîr ve ibnâ ve nüsha-ı cîns-i ademyânı yed-i kudret ve kalem-i kazâ ve hikmet birle tahrîr ü inşâ buyrup mezra'a-i âhîret olan dâr-ı bevvar-ı fenâda tahsîl-i vücûh-i hayrât ve tekmîl envâ'-i hasenâta sevk ve tevfik ile dârü'l-bekâda her birin fâ'iz-i derecât-ı âliyât etti ve katrât-ı emtâr ve raşhât-ı bihâr u enhâr ve evrâk u esmâr u ezhâr-ı eşcârdan efzûn salavât-ı mütesâvilâtı ve ihâta-i dâire-i hadd-ü add u hisâb u sumâradan bîrûn tahıyyât ve tayyibât-ı mütaviliyât umûmen gurûh-ı bâ-şukûh-i enbiyâ-i 'izâm ve sunûf-ı sâfiye-i asfiyâ-i vâcibi'l-ihtirâm hazerâtının merâkid-ı 'âliyye ve meşâhid-i tayyibelerine ve husûsen şehinşâh-i serîr-i 'illiyîn risâlet-penâh ve nübüvvet-i destgâh-ı habîb-i hazret-i ilâh ve mahrem-i harem-i halvethâne-i li ma'allâh ve sadr nişîn-i bârigâh-ı "**küntü nebiyyen ve Âdeme beyne'l-mâi ve't-tîn**" ve şahbâz âşiyâne-i "**ve mâ ersalnâke illâ rahmeten li'l-âlemîn**" tâc-ı ser-i enbiyâ-ı güzîn ve ma hasel-i kârhâne-i tekvîn efdâl-ı envâ-i beşer ve şefî'-i müşaffa-ı âcizân-ı rûz-ı mahşer ve müşerref-i vahy-i "**sübhâne'ilezî esrâ ve mukarreb-i kâbe kavseyn ev ednâ**" sultân kişver-i ekâlîm-i hüda ve seyyid-i sened-i zümre-i asfiyâ ve muhâtab-ı hitâb-ı müstetâb-ı "**levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflake**" hülâsa-i kevneyn ve rasülû's-sakaleyn zübde-i benî Adem ve hâce-i heme 'âlem Muhammedini'l-Mustafâ aleyhis salâtı ve's-selâm lâ tü'add velâ- tühsâ hazretlerinin rûh-ı pür-fütûh-ı nübüvvet meşrûhlarına subh u şâm bi-adedi men samete ve tekellem ânda ihdâ ve iblâğ olsun ki;

Beyit:

*Şehriyâr-ı enbiyâ vü mürselin olmaz mı kim
Zâtına ihdâ olındı tuhfe-i faslû'l-hitap
Eyledi ta'zîm için medd-i şu'â-i mihr-i çerh
Bârgâh-ı rif'at ü iclâline zerrin tınâb*

Salîk-i râh hidâyet ve tâlib-i afv ü mağfîret olan ümmetlerini hîmem-i vâlâ-nikmet ve âsâr-ı şerîf-i nübüvveti ref-ı şâ'ibe-i dalâlet birle sırat-ı müstakîme delâlet ve dâd karâr-ı meserret medâr-ı nâime-i terğîb ve da'vet eyledi ve dahi zümre-i âl ve evlâd ve ahfâd ve fırka-i eshâb-ı zevî'l-ictihâdlarının rıyâz-ı meşâhid-i münîr ve hadâ'ik-i merâkîdı mağfîret-i tenvirlerine îsâr u nisâr olsun ki, her birerleri gerd-i gubâr-ı beşerîyyet ve ersâh-ı jeng-i nefsânîyyetten berî ve sâlik-i râh-i necât ve tâlib-i refî'ü'd-derecâtın kâfid u rehberi mütevellî cihât-ı dîn-i mübîn ve nâzır-ı şerî'at-ı seyyidî'l-mürselîn hatîb-i mimber-i sunûf-i ehl-i yakîn ve imâm-ı mihrâb-i sufûf-i mukarrebîn ve ferrâş-ı niyâz-ı mesâcid-i vâsılîn ve bevâb-ı hânkâh-ı sidre-i penâh-ı mutavâsîlindirler.

Emmâ ba'd; ukalâ-i ulû'l-ebşâr ve fudalâ-i zevî'l-i'tibâr ve dâna-i sâhib-i enzâre vâcibe-i uhde-i ubûdiyyet ve fârîza-i zimmet-i mahlûkiyyettir ki mazmûn-ı nâss-ı kerîm-i "**vemâ halaktü'l-cinne ve'l-inse illâ-liya'büdûn**" müfâdıncâ eyyâm u evkât u ezmân u sâ'atını tâ'ât-ı kâmile ve hasenât-ı şâmîleye masrûfre nâdîde-i bîdâr ve gevher-i çeşm-i i'tibâr ile zîr u bâlâ-yı âleme nazar ve her şâm u seher dil-i bi-illeti halât-i ukbâ ve hadâik-i cinâne manzar idüp leyl ü nehâr ve fusûl-i zemistân ve şitâ ve bahâr menâzil-i râh-ı fenâ ve eyyâm-ı şuhûr ve a'vâm merâhil-i sefer-i ukbâ olup her hüfte ve bi-dâr ve habîde ve huşyâr bu-dâr-ı beyâr-ı helal-i âsâda bir an ve bir sa'at olup aram u karar itmeyüp berk-i hatif ve rih-i âsâf gibi mürûr u ubûr ittiğîn mukarrer bilüp dünyâ-yı denînin gınâsânâ ve atbâsı hatâ ve nâimi zâil ve mukîm-i rahi ve sürûri hemam ve sıhhati derd ü elem ve dînârî nâr ve dirhemi hamem ile mülgâm ve müdgâm olduğîn ve dehr-i pür-kâhrın keyfiyet-i mâl-â-mâl ve müdâminın netîce ve me'âlini ve âfitâb-ı ömr-i azîzin gurûb u zevâlini izan iden insân-ı kâmil ve merdân-ı âkile ehakk ve elyâk oldır ki vakt-i hayâtı fırsat ve âvân-ı ruhsât-ı ganîmet bilüp nazmı celil: Esta'îzü bi'llâh: "**vemâ-tükaddimu li-enfusiküm min-hayrin teciduhû inde'llâhi vemen yürîdillâhe karzen hasenen ve yudâifu li-men yeşâ'u**" âsâr-ı şerîfe "**leyse leke min-mâlike illâ-mâ ekelte fe ebneyte fe ebleyte ev lebiste tesaddakta fe ebkayte**" müfâd-ı münîflerince tasadduk-ı mâl ba'de'l-îmân sâni-i usûl-i efdâl-il a'mâl ve bâdi-i vusûl-i rahmet Zül-celâl olup takdîm-ı zâd-ı râh rûz-ı mi'ad ve taksim-i zehâyir-i yevmi't-tenâdü olduğü müberhen ve müctehad olmağîn mâl-ı helâlî dünyâ-yı denîde sermâye-i hayât ve pirâye-i kemâl-i zât ve ukbâda zeri'a-i fevz-u necât ve vesîle-i derecât-ı âliyyât bilüb kişi dünyâda âvâde-i dest taleb eylediği mâl-ı müdehhari ibtiğâen ve li-merzati'llâhi te'âlâ hasenât-ı hasanı ve hayrât-ı delistâne sarf ile nâil-i üçür mütevâfire ve vâsıl-ı atayâ-yı mütekâsire ola âyet kemâ kala'llâhu te'âlâ. "**ellezîne yünfikûne emvâlehüm fi sebîlillâhi kemeseli habbetin enbetet seb'a senâbile fi-küllü sümbületin mietu habbetin va'llâhu yudâifu li-men yeşâ'u va'llâhu vâsi'un alîm**" ve nutk-ı müsta'idü cenâb-ı Rasûlullâh "**izâ mâte ibn Adem'e inkata'a amelihû illâ an-selâsîn ilmün veledün yüntefe'u bihî ve veledün sâlihün yedû lehû ve sadakatün câriyetün**" mazâmin-i münîfelerin iz'an u ittiba' iden zevât üli'l-elbâbdan sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât ve râğîbü's-sadakatı ve'l-meberrât an-aslın bi'rrü'l-firât eşref-i hânedân-ı zevî'l-ihtirâmından ve'l-ân belde-i Ruhâü'l-mahmiyye sâna'llâhu ehlehâ 'ani'l-âhâti ve'l-beliyye a'yân ve a'zâ-yı meclis-i mütehayyızânından olup **isti'dâd-ı** zâd-ı mâder ve istihkâk-ı Hüdâ-dâdından hocalık rütbe-i râbi'asını hâ'iz fütüvetlü el-Hâcc Mehmed Emin Sâkıb Efendi bin el-Hâcc Mustafa Efendi ahz ve 'atâ ve celb ve râyâ ve tasarrufât-ı şettâsı câ'iz ve nâfiz olduğü hâlde huzûr-ı şer'-i şerîf-i Ahmedî ve mahfel-i dîn-i münîf-i Muhammedîde vakf-ı âti'l-beyanı li-ecli't-tescîl ve't-teslîm mütevellî ve nâzır nasb ve ta'yîn buyurdıkları sulb-i sahîh mahdûmân-i mükerrerâmî İbrahim Halil ve Dervîş Osman Efendiler muvâcehesinin kelimât-ı tayyibât-ı müfîzu'l-berekâtına mübâderet birle izhâr-ı merâm ve takrîr-i kelâm idüb hâlâ silk-i mülk-i sahîhimde münselik Medine-i mezbûrede 'aynı halîli'r-Rahmân 'alâ Nebiyyinâ ve 'aleyhi salavâtül-Meliki'l-Mennân civarında Rıdvâniye evkâfî dahilinde olup Nârencî [câmi'-i]şerîfi kurbunda esb bâzârı dimekle ma'râf arsa-i

hâliyye ve arâzi-i müsteviye ki kıbleten tarîk-i ‘âmm ve ba’zan Ümmügülsüm hatun evkâfi olub hâlâ Hamavizade Abdullah Beyin mutasarrıfı olduğu sekiz adet dükkânlar ve şarkan birbirine muttasıl yedi adet dekâkîn ve ba’zan tarîk-i ‘âmm ve garben ve şimâlen yine tarîk-i ‘âmm, işbu hudûd-ı erba’a ile mahdûd ve evkâf-ı mezkûre tarafına senevî yüz elli kuruş virilmek üzere bâ-izn-i mütevellî zemîne maktû’ ve merbût olan ‘arsa-i mezbûrenin garb tarafında zikr-i âti’l beyân bir mescid-i şerif ile hânkâh-ı Kâdiriye müceddeden ibnâ ve şark tarafında dahi üç göz eyvân ile bir mikdâr avlu ta’bîr olunan ‘arsa-i müsteviyeyi müştemil bir bâb Buğday Bâzârı inşâ edüb hânkâh-ı mezkûr ile bâzâr-ı mezbûr miyânelerinde müstağniyyun ‘ani’l- beyan ve’l-hudûd olarak bir çarşu içinde birbirlerine muttasıl ve iki tarafları birbirlerine mukâbil yirmi yedi ‘aded dekâkîn ile ara yerlerinde çenk (?) ta’bîr olunur beş ‘aded dükkânlarımı ve sûk-ı mezbûrun kıblesi tarafından duhûl ider iken Nârenci Cami’-i Şerifinin şimâle karşı olan kapusuna mukâbil yönü kibleye olarak çarşu-yı mezbûre duhûl ider iken sağ cânibde yani Buğday Bazarının sağ tarafı iki adet ve sol cânibi ki yani hânkâh-ı mezkûr tarafında yönü kibleye bir adet cem’an üç ‘aded dükkânımı ve yine hânkâh-ı mezkûr câmi’inin kıblesi ittisâlinde birbirine muttasıl yönü kibleye olarak ma’lûmetü’l-hudûd beş ‘aded dükkânımı ve mukâbelesinde vâki’ ‘arsa-i hâliyyesi Şeker Ali evkâfi dâhilinde olmağla bâ-izn-i mütevellî ‘arsa-i mezkûreye senevî iki yüz kuruş vakf-ı mezbûr cânibine virilmek üzere hukra iktâ’ ve müceddeden ibnâ ve ihtirâ’ eylediğim birbirine muttasıl ve yönü şimâle olan dört ‘aded dükkân ve bir bâb kahvehâne ki kible-i vakf-ı mezbûr dâhilinde Dolaplı nâm menzil ile Yitikayak Mehmed nâm kimesnenin hânesi ve şarkan nehr-i kadîm ile makâm-ı Halîlü’r-Rahmân tarafından cârî olan tarîk-i ‘âmm ve şimâlen yine tarîk-i ‘âmm ve ileyhi yüftahu’l-bâb ve garben yine dolaplı hayat ve kurrâhâne. İşbu hudûd-ı erba’a ile mahdûd olan mezkûrü’l-mikdâr dekâkîn ve kahvehâne ve sâlifü’z-zikr buğday bâzârı derûnunda şark ve şimâl taraflarında ve medhal ve mehraclarında vâki’ birbirine muttasıl ve mukâbil müstağni ‘ani’l-hudûd ve’l-beyân on ‘aded dükkânlarla bir bâb kahvehânemi ve işbu zikr olunan buğday bâzârı hâricinde kapu mesâbesinde olan medhali ittisâlinde yönü Çiftehân kapusuna mukâbil bir ‘aded dükkânımı ve mezkûr kahvenin taraf-ı garbîsinde yönü şimâle ve mahrem hamamına mukâbil bir ‘aded dükkânımı ve yine hamâm kapusuyla külhân kapusu miyânelerinde vâki’ mülkiyetini iştirâ ve müceddeden inşâ eylediğim dükkânlar ki kible-i tarîk-i ‘âmm ve ileyhi yüftahu’l-bâb ve şimâlen ve şarkan ve garben hamâm ve külhân-ı mezkûr ile mahdûd olan birbirlerine muttasıl dört ‘aded dükkânlarımı ve ke-zâlik hamâm ve külhân-ı mezkûrun taraf-ı şarkîsinde vâki’ câmi’-i Kebîr evkâfına senevî yirmi kuruş virilmek üzere ‘arsası hukra iktâ’ ve müceddeden ibnâ ve inşâ eylediğim birbirlerine muttasıl dükkânlarımın hadd-i kıblesi tarîk-i ‘âmm ve şarkan tarîk ve ileyhi yüftehü’l-bâb ve şimâlen Azizoğlu hânesi ve garben külhân damı ile mahdûd olan beş ‘aded dükkânlarımı ve ke-zâlik yüz elli kuruş hukr-i zemîn ile maktû’ olarak ‘arsası be-her sene evkâfının ve ve gedik ve binâsı Tato’nun oğlu Aro ve birâderi Maksi Ebker ve Aro’nun oğlu Makdisi Beyder nâmın zemînleri mülki olan buğday bâzârı mevki’i harâbeye müşref olmağla hânkâh-ı mezkûr civârında kendü mâlımla mücerreden inşâ eylediğim üç göz eyvân ve ‘arsa-i müsteviyeyi müştemil bir bâb buğday bâzârının yalnız hukr-i zemîn-i maktû’ olan yüz elli kuruş yine mersûmûn taraflarından Behremiye evkâfi cânibine virilüp ve işbu hânkâh ve evkâfımız tarafına ve taraf-ı âhere bir nesne virmemek üzere mevki’-i mezbûr-i mersûmûn ile bâ-izn-i mütevellî ve bâ-ma’rifet-i şer’-i şerîf ve evkâf müdürî ma’rifetiyle birbirlerimize fûrûht ve mübâdele kılınmış olan mevki’-i mezbûrda müceddeden dekâkîn- inşâ kılınmış olup el-ân eski ‘arsa ve terzi bâzârı dimekle [ma’rûf] çârşû ki kıbleten sipâhî bâzârı ve şarkan Alaca Hânı ve şimâlen tarîk-i ‘âmm ve ileyhi yüftahü’l-bâb ve garben hâricinde inşâ eylediğim dükkânlar işbu müstağniyyun ‘ani’l-beyân v’el-ân sûk-ı mezkûrun kapusu ittisâlinde ve dâhil ve hâricinde birbirlerine mukâbil ve

muttasıl otuz iki aded dekâkîn ve bir ‘aded çenk (?) ile sûk-ı mezkûr fevkinde müceddeden inşâ eylediğim bir bâb kahvehânemi ve işbu sûk-ı mezkûr civârında vâki’ derûnunda bulunan fevkânî ve tahtânî buyût-i müte’addile ve havlı ve su kuyusu ve furûn ve cesîm anbârı müştemil dükkân ki kıblesi Çiftgümrük Hânı ve şarkan tarîk-i ‘âmm ve ileyhi yüftahu’l-bâb ve şimâlen Zımnî Corcu hânesi ve garben Kömekoğlu Hâmid ve bozahânesi, işbu hudûd-ı erba’a ile mahdûd olan kâffe-i tevâbi’ ve levâhık ile bir bâb ekmekçi dükkânımı ve ke-zâlik sûk-ı mezkûr civârında Rıdvâniye evkâfî dâhilinde İplik Bâzârı denilen nâm mahall müşrif-i harâb olmağla şerâyet-i icâreteyn-i mevcûde olduğu hâlde bâ-ma’rifet-i şer’-i şerîf vakıf müdürü Şerîf Efendi ma’rifetiyle mütevellisi bulunan Selim Bey bin Abdullah Beyden bi’t-tav’ ve’r-rızâ bâ-hüccet-i şer’iyye-i icâreteyne rabt ve ahz ve müceddeden kandü mâlım olan ihdâs ve inşâ eylediğim çârşû ki kibleten tarîk-i ‘âm ve medhal ve şarkan Hınnacı (Kınacı) çârşûsı ve şimâlen yine medhal ve bedestân ve garben Bit Bâzârı ve boyahâne ve değirmen, işbu hudûd-ı erba’a ile mahdûd iki tarikli birbirlerine muttasıl ve mukâbil olarak yirmi dört ‘aded dükkânlarımı ve ke-zâlik çârşû-yı mezkûr ittisâlinde ve değirmen-i mezkûr damı üstünde inşâ eylediğim bir bâb kahvehânemi ve kahvehânemin taraf-ı şimâlinde inşâ eylediğim bir bâb dükkânımı ve ke-zâlik saraç bâzârı civârında Mencik evkâfî dâhilinden olup müddet-i medîdeden berü hâlî ve harâb ve envâ’-ı muzahharafât ve çirkâb ile memlû ve nâyâb olan ‘arsa-i metrûkeyi mütevelliyesi bulunan Emetullâh binti Abdulkadirin vekîl-i müsabeti ve mahdûmı bulunan Mehmed Esad bin Ahmed ve mûmâ ileyh evkâf müdürü efendi ma’rifetleri ve ma’rifet-i şer’ ile Güroğluzadelerden kayınpederim İbrahim Halil Ağa’nın kerîmesi ve Ömer Ağa’nın halîlesi Ayşe Hatun ile bi’l-münâsefe senevî altı yüz kuruş hukra iktâ’ ve ihyâ olunup etrâfından iki ‘aded mülk dükkân dahi iştirâ ve mûmâ ileyhâ Ayşe Hatun ile bi’l-müşâreke kendü mâlumuzdan müceddeden inşâ olunan çârşû derûnunda birbirlerine muttasıl ve mukâbil kırk beş ‘aded dükkân ve vasatında vâki’ olan dekâkîn-i mezkûre damı üzerinde bir bâb kahvehânemin kâffesinden nisf hisse-i şây’î amı ve koyun bâzârı nâm çârşûya civâriyetle cânib-i şarkîsinde vâki’ Hac Kadiroğlu konağı dimekle ma’rûf ve ma’lûmetü’l-hudûd mülk menzil bi’l-iştirâ zîr ve bâlâsında on dokuz ‘aded oda ve bir kebîr eyvân ve iki ‘aded cesîm âhûr ve üç ‘aded memşâ ve kapu arasında bir bâb kahvehâne ile hâricen ve şimâlen mukâbilesinde yaz oturacak yazlık havlısında birer ‘aded havzı ve mâ-i cârînin icrâsiyle berâber mu’ahharan inşâ olunan hân-ı cedîdimi ve hân-ı mezkûrun şimâlen mukâbilesinde bulunan Tilki Kadir Ağa’nın ma’lûmetü’l-hudûd harâbe hânesi mu’ahharan icâbına göre i’mar ve tesviye ve hân-ı cedîd-i mezkûre ‘ilâve olmak üzere mülken iştirâ itmiş olduğum hâne-i mezkûremi ve hân-ı cedîd-i mezkûrun garben ittisâlinde ve şimâlen mukâbilesinde nev inşâ olunan çârşû-yı müstağnî ‘ani’l-beyân ve’l-hudûd birbirine muttasıl ve mukâbil on ‘aded dekâkîn ve bir bâb helvacı dükkânıyla cem’an on bir ‘aded dükkânlarımı ve çârşû-yı mezkûrun ittisâlinde yönü garba ve koyun bâzârına karşı edevât-ı lâzimesiyle bir bâb ekmekçi dükkânıyla mülhâkâtından çârşû-yı mezkûrun yönü şimâle olan dükkânlar arasında bir bâb hinta anbârını ve debbâğhâne odaları ittisâlinde kible ve şarkı tarîk-i ‘âmm ve şimâlen eskici bâzârı ve garben debbâğhâne odalarıyla mahdûd olan harâbe ve cedîd dekâkîn ashâbindan iştirâ olunarak müceddeden bir kapu içinde bir bâb medâr ve kâffe-i edevâtıyla bir bâb ma’sara ve mülhâkâtından şimâlen mukâbilesinden kırk elli hatve otece bir bâb küncü anbârı ve Suruç kazâsının esfelinde Harınoyuğu nâm mahalde kibleten cebel ve şarkan Mîr Mehmed Höyüğü ve şehîdler ve şimâlen Gavur harâbesi ve cebel ve garben nehr-i Furât ile mahdûd mahalde âhor ve edevât ve lüzûmât-ı sâ’iresiyle bir bâb dakîk değirmeni ki cem’an esnâfât-ı muhtelifenin istikrâ ve istîcâr itmekde oldukları yüz otuz bir ‘aded dekâkîn ve altı ‘aded çenk (?) ve bir bâb hân-ı cedîd ve mukâbilesinde harâbe hâne ve bir bâb kahvehâne ve iki bâb cesîm ekmekçi dükkânları ve bir bâb ma’sara ve medâr ve iki bâb hinta ve

küncü anbârları ve bir bâb dakîk değirmi olarak kâffesinin tamâmlarını ve sâlifü’z-zikr Ayşe Hatun ile bi’l-münâsefe inşâ ve mülk olduğumuz kırk beş dükkân ile bir bâb kahvehânenin tamâmından nisf hisse-i şâyi’amı ve Urfa’ya iki buçuk sâ’at mesâfe Harrân nâhiyesinde vâki’ Ulubağ ve Kantara ve Osmanbey ve Çift harâbesi nâmân karyeler takımlarıyla mahdûd Göktepe karyesinin zirâ’ate şâyân iki yüz yirmi kelle-i Urfa bezr-i isti’âb arazîsi bâ-tapu hakk-ı kararım olmakla arâzî-i mezkûreye hubûbât zer’ olunup ‘aşar-ı mahsûli cânib-i mîrîye ve bezrden fazla bulunur ise âmed-şod eden dervîşân ve fukarânın me’kûlâtına sarf olunmak üzere arâzî-i mezkûreye zer’ olunmuş olan seksen beş kîle hinta ve on kîle şa’îr ve dört kîle mercimek ve bir kîle nohûd ve zerrâ’ları zımdında mukayyed olan sekiz bin kuruş fittın akçem ile berâber cem’ân yekûn yüz kîle Urfa hinta ve şa’îr ve mercimek ve nohud bezrlerimi ve hânkâh-ı mezkûrda post-nişîn-i meşîhat olan zâtın etfâl u ‘ıyâlî var olduğu takdirde derûnunda meccânen oturmak ve olmadığı hâlde evkâf-ı mezkûre cânibinden istiğlâl olunmak üzere Hasan Paşa Câmî’i mahallesinde ve hânkâh-ı mezkûr civârında bir bâb menzil ki kibleten Hakverdi hânesi ve şimâlen tarîk-i ‘âmm ve ba’zan Dellal Şakir hânesi ve şarkan tarîk-i ‘aâm ve garben Zimmî Aymerze hânesi, işbu hudûd-ı erba’a ile mahdûd ve mümtâz olup derûnunda yönü şimâle iki ‘aded koç boynuzlu kap[1] ve yönü kibleye iki ‘aded kap[1] ve bir sagîr eyvân ve bir ‘aded helâ ve bir ‘aded su kuyusu ve cemi’-i tevâbi’ ve’l-levâhıkla şirâ’en mâlik olduğum hânemi ve câmî’-i mezkûrda be-her gün tilâvet olunmak üzere eczâ olarak otuz cüz-i Kur’ân-ı Azîmü’ş-şânı ve dersihânedev mezvû’-i zikri âti’l-beyân olan tefâsîr-i şerîfe ve ehâdis-i Nebeviye ve fûnûn-ı şettâya dâ’ir kütüb-i mu’tebere-i celîletü’l-‘unvânı ve yine câmî’-i mezkûr mihrâbının yemîn ve yesârında iş’âl olunmak üzere iki çift şem’dân ve derûnunda mefrûş bulunan sekiz ‘aded kebîr halılar ile bir ‘aded seccâde ve eyyâm-ı şitâda ba’zı müsâfertle teşrîf iden müsâfir ve seyyâhîn yatmak üzere tanzîm olunan en beş kat yataklarımı ve işbu hânkâh-ı mezkûr derûnunda mevcûd olmak üzere mukîm ve gerek müsâferetle bulunan meşâyih ve ‘ulemâ ve dervîşân ve fukarâ ve sâlikân ve talebe ve seyyâhîn ve hademenin kâffesinin be-herine küllü yevm yarımşar hokka yani iki yüz dirhem hâlis hintadan olmak üzere nân-ı ‘azîz verilmek ve mâh-ı Ramazân-ı şerîfde gice aşırı ve şuhûr-ı sâ’irede yalnız cumu’a geceleri rızâ’en li’llâh bir kurban dahi zibh edip lahmiyla pirinç veyâ burgul veyâhud döğmeden neferât-ı mevcûdeye kifâyet mikdârı yapıla ve eyyâm-ı sâ’irede be-her ahşam pirinç veyâ burgul veyâ döğme veyâhut mercimek olup yoğurt veyâ eşki ve sebzevât-ı sâ’ireden mahlût üzere şorba tabh olunup ber-vech-i ta’dil herkese taksîm ve i’tâ ile kimesneyi aç bırakmamak ve inşâ’llâh bundan sonraca evkâf-ı mezkûre vâridâtı terakkî bulup gale-i vakfın müsâ’adesi olduğu takdirde İsneyn Giceleri dahi kurbân zebhiyle yapılan küllü yevm be-her sabâh şorba tabh olunup mûmâ ileyh hazerâtına taksîm ve i’tâ olunmak üzere şart etmiş olduğum cihetle mezkûr pilav ve şorbanın tabholunmasına ve ba’zı seyyâhîn ve fukarânın çamaşır yıkamalarına ve sâ’ir gûne lüzûmuna mebnî tenekeden ma’mûl çend ‘aded tas ve sahan nuhâsdan olmak üzere bir çomça ve bir kefgîr ve bir süzek ve bir hamur leğeni ve bir kebîr taşt ile üç ‘aded sagîr ve iki ‘aded kebîr kazganlarımı ve kâffe-i tevâbi’ ve’l-levâhık hânkâh-ı mezkûri ve mektebhâne ile derûnunda mezvû’ eytâm ve fukarâ kırâ’at etmek üzere on altı ‘aded basma Kelâm-ı Kadîm’i ve muvakkithâne ile derûnunda mezvû’ çalar-ı kebîr ve bir ‘aded sagîr cem’an üç ‘aded sâ’atlerimi etyabü’l-‘emvâlî hâlise ve ahsenü’l-menâli mahsûsemden ifrâz ve hasbeten li’llâhi’l-‘Aliyyi’l-‘Azîm ve taleben li-merzât’r-Rabbi’r-Rahîm vakf-ı müebbed ve habs-i muhalled kılup şöyle şart eyledim ki: sâlifü’z-zikr hânkâh-ı mezkûrda beş vakit ezân-ı Muhammed edâ ve salavât-ı hamse-i mefrûza ve salavât-ı ‘ıydeyn ve cumu’a ifâ ve âyîn-i tarîkat-i ‘aliyye-i Kâdiriyye üzere zikr ve tevhit ve tehlîl icrâ buyrulmak için bir câmî’-i şerîf ve minber-i münîf ve uğrunda cesîm eyvân ile bir minâre ve ayyâm-ı sayfda câmî’-i mezkûrun şimâlinde fevkânî musallâ olmak üzere bir mihrâb vaz’

ve inşâ ve tahtânî on sekiz hücre ve bir ‘aded havzı ve matbah ve mâ’-i cârîsiyle berâber bir âbdest hâne ve altı ‘aded helâ ve iki cesîm âhor ve fevkânî olarak meşîhathâne ve müsâfirhâne ve tevlîyethâne ile on üç hücre ve kâffesinin âhorları eyvân ve kıbleten câmi’-i mezkûr ittisâlinde fevkânî bir bâb muvakkithâne ve hânkâh-ı mezkûrun hâricinde ve şimâlen ittisâlinde fevkânî rasathâne ve derûnunda olan kütübhânededen başka dokuz bâb hücreleri dahi müstemil bir bâm medrese ve sıbyân-ı fakîr ve etyâmı meccânen okutdurmak üzere medrese-i mezkûrenin taşraya olan kapısı tarafında bir bâb fevkânî mektebhâne binâ olmak üzere müsta’inen bi’llâhi Te’âlâ işbu bin iki yüz yetmiş üç senesi evâ’ilinde mübârek-asr-ı ma’delet-hasr ‘Adu’l-Mecîd Hân *halled Allâhu mülkehu ilâ-âhiri’d-devrân* veliyyü’n-nî’metimiz pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin eyyâm-ı hilâfetlerinde inşâsına mübâderet olunarak yetmiş beş senesi hilâlinde ya’nî sene zarfında bâ-avn ü tevfiât-ı ilâhî ve yâr u sıyânet-i celîle-i Hazret-i Risâlet-penâhî ve Pîr ve Destgîrimiz Sultânü Külli’l-Evliyâ Hazret-i Şeyh ‘Abu’l-kâdiri’l-Geylânî *kuddise sırruh* Efendimizin himem-i ‘aliyye-i kudsiyyeleriyle itmâmına muvaffak olduğum hânkâh-ı mezkûre derûnunda vâki’ olan meşîhathâne-i mezkûremde post-nişîn-i meşîhat olan salavât-ı hamseden edâ-yı imâmet ve zikr ve tevhîd ve tehlîli icrâta mübâredet ve câmi’-i mezkûrede be-her yevm on nefer-i mücevved ile üç günde bir hatm-i Kur’ân tilâvetine ve du’â-hânîliğine mübâşeret ve hânkâh-ı mezkûrun kâffe-i vâridât ve mesârifâtına ve her bir umûr ve husûsâtına nezâret itmek üzere ‘ulemâ ve hulefâ ve tarîkat-i ‘aliyye-i Kâdiriyyeden bir zâtın istihâb ve nasbı ve hîn-i iktizâda ‘azl ü nasbı ve tebeddül husûsları medîne-i mezkûrun hânkâhından seccâde-nişîn-i tarîkat-i irşâd olan mâh-ı sipîhr-i velâyet ve bedr-i münîr-i kerâmet ve ser-hayl-i zümre-i ‘ârifiyyet ve dîbâce-tırâz-ı mecmû’a-i fazîlet kiblegâhım ve mürşid-i âgâhım Ziya’ü’d-dîn Şeyh ‘Abdu’r-Rahmân Hâlis Efendimiz Hazretlerinin emr ve irâdelerine muhavvel ve menût ve ba’de vefâtehu evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı evlâd-ı kirâm ve hulefâ-i ‘izâmından ve in sefelû makâm-ı ‘âlîlerinde post-nişîn olan zevâtın irâde-i sâ’ibeleri müfevvez ve merbût olup bu keyfiyet ile’l-ebed bu vechile cârî olarak husûs-ı mezkûreye zinhâr kimesne tarafından ihtilât olunmaya ve şâyed hasbe’l-beşeriyye mansûb olan şeyh ‘adem-i istikâmetle edeb-i şerî’at ve erkân-ı tarîkat-i ‘aliyyeye ‘adem-i ri’âyet ve kedü hevây-ı hevesine meşgûliyeti tebeyyün ve sû’-i hareketi muteyakkîn olduğu takdîrde ‘alâ-vechi’t-tahkîk mütevellî ve nâzır ve hânkâh-ı mezkûrda bulunan müderris ve hademe ve dervîşân ve müsâfir taraflarından keyfiyeti müşârün ileyh Efendim Hazretlerinin hânkâh-ı ‘aliyyesinde post-nişîn olan zât-ı kirâmın hâkipây-ı ‘âlîlerine ‘arz u ifâde olunmakda bir be’s olmayup yine ne güne irâde buyrulur ise zinhâr muhâlefet olunmamak üzere şart eyledim ve işbu keyfiyet-i mezkûrî mukaddemen müşârün ileyh Efendim Hazretlerinin niyâz u istidâ itmiş olduğum cihetle lutfen ve kirâmen ‘ulemâ ve hulefâsından bi’l-intihâb nasb ve irsâl buyrulmuş oldukları reşâdetlü Şeyh ‘Abdu’l-Kâdir Efendi Hazretleri doğrusu menba’-ı ‘ilm ü ‘irfân ve ser-firâz-ı gürûh-i hulefâ ve dervîşân olup her vechile mücerreb ve müstakîmu’l-etvâr ve umûr-ı me’mûresinde mukaddem ve perhîzkâr olduğundan hânkâh-ı mezkûrun kâffe-i vâridât u masârifâtına ve derûnunda mevcûd bulunan fukarâ ve dervîşânın i’tâ-yı nân ve it’âm-ı ta’âmına ve hülâsa kâffe-i umûr ve husûsâtına nezâret-i şâmilesi der-kâr olmak üzere meşîhat ve imâmet ve nezâret ve hatm ve du’â-hânîlik cihetleri Efendi-i mûmâ ileyh Hazretlerine ihâle ve tefvîz olunması ve ba’de vefâtehu ‘âlim ve ‘ârif ve âdâb-ı tarîkat-ı ‘aliyyeye vâkıf olarak zühd ve reşâdeti zâhir ve hidemât-ı mezkûreyi ifâya muktedir evlâd-ı zükûrî bulunur ise müteveffâ vâlidleri makâmına kâ’im ve cihât-ı mezkûreye me’mûr buyrulması husûsunda sâlifü’z-zikr Kerkük Hânkâh-ı ‘aliyyesinde postnişîn olan zevât-ı ‘izâm hazretlerinin müsâ’ade-i ‘aliyyelerinin şâyân ve erzân buyrulması niyâz u istid’â-yı ‘âcizânem iktizâsından bulunmuşdur. İşbu cihât-ı erba’a-yı mezkûre makâm-ı meşîhatde postnişîn olan zevâta mahsûs olmağla ma’a-kömür ve kahve ve şırlugan behâ makâm-ı meşîhate yüz seksen kuruş ve

imâmet ciheti kırk beş kuruş ve nezâret ciheti elli kuruş ve be-her yevm hatm-i şerîf kırâ'atinin icrâsıyla 'akabinde du'â-hânlık ciheti yirmi beş kuruşla cem'an üç yüz kuruş be-her mâh gale-i vakfdan virile ve üç günde bir hatm-i şerîf tilâvet itmekde olan on nefer-i mücevved ve hâfızın be-her birine mâhiyye yedişer buçukdan yetmiş beş kuruş dahi şeyh-i mûmâ ileyh ma'rifetiyle onlara ferdan ferdan hediye ve i'tâ oluna ve post-nişîn olan zâtın etfâl ve 'ıyâli mevcûd ve hâli mağdûr olduğu hâlde be-her sene hânesine on kîle hinta ve elli kıyye revgan-ı sâde i'tâ kılına ve hakk-ı 'âcizânemde Şeyh-i mûmâ ileyh her bâr teveccühât-ı 'aliyyelerinin bekâsıyla berâber husûsâ salavât-ı hamsede ve be-her gün tilâvet olmakda olan hatm-i şerîf-i Kur'ân ve tevhid ve tehlil ve mukâbele-i zikr-i 'akîblerinde rûh-i müzennibânemi ve âbâ ve ecdâd ve evlâd ve ahfâd ve akrabâ ve ta'allukâtımın ve kâffe-i mü'minîn ve mü'minât ervâhına fâtiha-i şerîf ve ed'iyye-i hayriyye ve ihdâ-yı sevâb ile yâd ve tezekkür buyurmalarına Şeyh-i mûmâ ileyhden ve kâffe-i sâlikân ve mürîdânlardan ricâ ve niyâz iderim ve sâniyyen dershâne-i mezkûrda a'lem-i 'ulemâ ve efdal-i fudalâdan ve tarikat-i 'aliyyeye muhibb ve muhlis olan zevât-ı kirâmdan tadrîs-i nush muhtekir-i muntehâ ve ta'lîm-i fûnûn-ı şettâyâ muktedir bir zât-ı şerîf-ikâmet ve küllü yevm tafsîr-i şerîf veyâhud Buhârî-i Şerîf ve sâ'ir kütüb-i ehâdis-i Nebeviye kırâ'atinw 'ale'd-devâm muvâzabat ve mübârek 'ıydeyn ve cumu'alarda hitâbet ve dershânedeki mevzû' ve zikri âti'l-beyân kütüb-i mu'tebere-i mezkûre hânkâh-ı mezkûrdan taşra çıkarılmak ve mahall-i mezkûrda li-ecli'l-istifâde tâlib olanlardan ve husûsan talebe zümresinden dirîğ olunmayarak hıfz ve harâsetine ziyâde ihtimâm ve dikkat itmek üzere bir zâtın müderris nasb olunmuş meşrût bulunmuş olmağla el-ân Elbistâniyyü'l-asl olup müsâferetle Urfa'da şeref-bahş-ı ikâmet itmiş olan a'lem-i 'ulemâ ve efdal-i fudalâdan Sûfi Hocazade mekrûmetlü Ahmed Lâmi' Efendi Hazretleri evsâf-ı mezkûre ile muttasıf ve her bir 'ulûm-ı şettâ ve müteferrikaya vâkıf ve 'ârif olmağın hânkâh-ı mezkûrun dershânesinde müderris nasb ve ta'yîn olunup işbu cihât-ı erba'a mûmâ ileyh 'uhdesine ihâle ve tefvîz kılınmış olduğu ve her zamân müderris bulunan zevât-ı kirâm hazerâtı âdâb-ı şerî'at ve tadrîse ri'âyetle vazife-i me'mûriyeti olan hidemât-ı 'aliyye-i mezkûreyi kemâ hiye hakkuhâ edâ ve ifâ itdikçe bi'l-isti'fâ 'azl ve tebdîli câ'iz olmaması ve şâyed hasbe'l-beşeriyye hidemât-ı me'mûresini terk ve tekâsül ile hevây-ı hevesine düçâr ve 'ilm ve fazla lâıyk olmayacak harekât-ı nâbecâyâ ictisârı zâhir ve âşikâr olduğu takdîrde pezîr iki def'a ihtâr olunup itmediği hâlde post-nişîn olan şeyh ve mütevellî ve nâzır ma'rifetleri ve 'ulemâ ve meşâyih-i mevcûde ittifâklarıyla 'azl olunup itmediği hâlde post-nişîn olan şeyh ve mütevellî ve nâzır ma'rifetleri ve 'ulemâ ve meşâyih-i mevcûde ittifâklarıyla 'azl olunup yerine intihâb itdikleri zâtın nasb ve ta'yîn olunması câ'iz ola ve işbu cihât-ı erba'a lâ 'ale't-ta'yîn dershâne-i mezkûrda müderris olan zevâta tahsîs kılınmağla tadrîs ciheti elli kuruş ve tefsîr-hânlık ciheti elli kuruş ve hitâbet ciheti yirmi kuruş ve kütüb-hâne emînlik ciheti on kuruş ve kömür ve şırluğan behâsı otuz kuruş cem'an yüz altmış kuruş be-her mâh müderris-i mezbûra i'tâ oluna ve müderris bulunan zevâtı etfâl ve 'ıyâli mevcûd ve hâli mağdûr olduğu takdîrde be-her sene beş kîle hinta ve otuz kıyye revgan-ı sâde dahi virile ve müderris-i mûmâ ileyh be-her gün okuttukları dersin ve tefsîr-i şerîf ve ehâdis-i Nebeviyye'nin 'akabinde rûh-ı müzennibânemi ve âbâ ve ecdâd ve evlâd ve ahfâd ve akrabâ-yı ta'allukâtımın ve kâffe-i mü'minîn ve mü'minâtın ervâhını hayırdı'â ve ihdâ-yı sevâb ve Fâtiha-i Şerîfe ile yâd ve tezkâr buyurmalarını müderris-i mûmâ-ileyhden ve kâffe-i talebe ve sâmi'inden mahsûsen ricâ ve niyâz iderim. Ve fevkânî müsâfir-hâne-i mezkûre dahi âmed-şod iden ebnâ-yı sebîlden kibâr-ı ulemâ ile meşâyih-i 'izâm ve hulefâ-i kirâma mahsûs olmağla mûmâ-ileyhüm teşrîf buyurdıkları takdîrde oda-i mezkûrede ikâmet ve haklarında hürmet ve ri'âyât ve nân-ı 'azîz ile tabh olunan pilav ve şûrbeden neferâtına göre hisse-i mu'ayyeneleri virülüp mûm ve kömür behâsı için dahi yevmiyye birer kuruş i'tâ olunmasına dikkat eyleyeler ve

sâlifü'z-zikr sıbyân-ı fukarâ ve eytâm için mahsûsan binâ eylediğim mektebhânedeki sıbyân-ı fukara ve eytâm ve gedâdan bir akçe almayup hasbeten ve meccânen muallim-i Kur'ân ve tefhîm-i mesâ'il-i îmân eylemek üzere ahlâk-ı hasene ve evsâf-ı müstahsene ile muttasıf sulehâ ve 'ulemâdan bir hâce efendi ikâmet idüp ba'de edâye'l-hidmet be-her mâh mûmâ ileyhe ta'yîn olunan yüz kuruş vazîfe ile senevî beş kîle hinta ve yirmi kıyye revgan-ı sâde virile ve her bâr ed'iyye-i hayriyye ile yâs ve tezkâr olunmamız cümlesinden mercû ise de husûsan şâkirdân-ı sıbyân ve tıflânın ba'de'l-asr sarf ve âzâd olunacak zamânları evkât-ı meserretleri dimek olduğundan be-her gûne mu'tâd olan vakt-i mezkûr hulûl itdiği ânda evvel emrde hâce veyâhod halîfesinden birisi bülend âvâz ile Fâtiha diyüp ol vechle cümlesi fâtiha-i şerîfe kırâ'atiyle rûh-ı müzennibânemi ve âbâ ve ecdâd ve evlâd ve ahfâd ve akrabâ ve ta'allukât ve kâffe-i mü'minîn ve mü'minâtın ervâhına hediye iderel der-'akab sarf ve âzâd olmalarını hemîşe mûmâ ileyh hâce efendi ve halîfe ve şâkirdânın kâffesinden ricâ ve niyâz iderim ve yine zikr olunan muvakkithânedeki 'ilm-i nücûm ve hikmete âşinâ sülehâdan bir kimesne ikâmet idüp 'ale'd-devâm müslimîne evkât-ı salavât ve sıyâmı ta'lîm itmek ve temkîn-i 'adîl ile i'lân olunan salavât ve sıyâm eylemek üzere be-her mâh bir imsâkiye tahrîr ve tanzîm ve hânkâh-ı mezkûrun câmi'i dîvârına ta'lîk ile hidmet-i me'mûriyyetini îfâ ve tetmîm itdikçe mûmâ ileyhe be-her mâh elli kuruş virile ve meşihat-hânenin âmed-şod iden fikarânın ba'zı lâzım gelen hizmetlerinde istihdâm olunmak üzere bir müstakîm kimesneye yirmi beş kuruş virile ve hânkâh-ı mezkûrda tahtânî olan on sekiz 'aded hücreler ebnâ-yı sebîlden âmed-şod isen dervîşân ve mesâkîn ve 'ulemâ ve fukarâyâ mahsûs olup ancak mezkûr hücrelergelüp girmiş olan kimesneler kadîm üzere 'ale'd-devâm ikâmet itmeleri lâzım gelse herkez bir hücre zabt idüp yine etrâf ve eknâfından mürûr ve 'ubûr iden mesâkîn ve fukarâ açıkda kalacağı der-kâr olduğuna mebnî işbu tahtânî hücreleri müsâferetle gelüp teşrîf iden zevât bir günden bir mâha değin ve eğer kış ve yağmur ve yağış mevsimi olursa üç mâha kadar ve Hüdâ nekerde (Allah göstermesin) nâ-mizâc ve haste bulunursa şifâ buluncaya kadar ikâmet ve müddet-i mezkûre hitâm bulunca ta'yînâtı kat' olunarak 'ubûr ve maksûdlarına gitmeleri meşrûr olduğundan müddet-i mezkûreden ziyâde ve zinhâr ikâmet itmeyeler. Ve fevkânî olan on üç 'aded hücrelerde dahi dünyâca ihtilâtı ve bir gûne kesb ve ticâreti olmayup 'ale'd-devâm seyr-i sülûk ile meşgûl ve müvâzib olan sâlikân ve dervîşân ve fukarâyâ mahsûs olduğu misillü medrese-i mezkûrede bulunan dokuz 'aded hücre dahi tarîkat-i 'aliyye-i dervîşâna muhibb olan talebeden dünyâca ihtilâtı ve bir vechile kâr ve ticâreti olmayup 'ale'd-devâm tahsîl-i 'ulûm ile meşgûl zevâta tahsîs olunmuş ve mezkûr medrese ile hânkâhın fevkânî hücre ve anın be-her birine kömür ve şırlugan behâsı olmak üzere şehriyye yirmi beşer kuruş dahi ta'yîn kılınmıştır. Ve tahtânî hücrevât-ı mezkûrenin her birinin derûnlarında müsâferet ve gerek ikâmetle mevcûd bulunan neferâta göre herkesin nân-ı 'azîz ve tab' olunan şûrbe ve pilâvdan hisse-i mu'ayyeneleri başka başka virile ve ba'zı eyyâmlarda husûsâ kış ve yağış esnâsında tahtânî ve fevkânî hücreler memlû ve mâl-â-mâl bulunduğu hâlde fukarâ ve seyyâhından biraz müsâfir vürûd ve zuhûr iderse be-heme hâl redd ü tard olunmayup mümkün mertebe fevkânî ve tahtânî hücrelerde bulunan zevât üzerlerine müsâfir virilerek ve tevlîyet-hâne ve sâ'ir mahallerde dahi yerleşdirilerek ta'yînâtlarının i'tâsıyla mutayyeb olunmalarını şeyh-i mûmâ ileyhden ve mütevellî ve nâzır ve câbî ve kâffe-i me'mûrinden ricâ ve niyâz iderim. Ve işbu bâlâda zikr olunan fevkânî hücrelerde bulunanlar için müddet-i mu'ayyene olmayup mâ-dâm ki seyr-i sülûk ve tahsîl-i 'ulûm ile meşgûl oldukları hâlde her kaç ay ârâm ve iskân iderlerse ikâmetlerine ve ta'yînâtlarına mûmâna'at olunmayup nân ve şûrbe ve pilâv ve ta'yîn kılınan yirmi kuruşları 'ale'd-devâm virile ve içlerinde seyr-i sülûk ve tahsîl-i 'ulûmu terk idüp dâm-ı dünyâyâ düçâr ve hevâ-yı heves ve kesb ü ticârete giriftâr olan bulunursa ta'yînâtı kat' olup hücre-i mezkûrelerde ikâmeti câ'iz olmaya. Ve yine

hânkâh-ı mezkûr ve evkâfını ve kâffe-i umûr ve mesâlih-i fukarâyı ,dâre itmek üzere şeyh ve mütevellî ve nâzır-ı mûmâ ileyhüm ma'rifetleriyle okur yazar ve müstakîmü'l-etvâr ve sıdk-ı sebâtı mücerreb ve âşikâr bulunan zevâtdan bir kimesne câbî ve kâtib nasb olunup mukâbele-i hizmetinde mûmâ ileyhe be-her mâh yüz kuruş vazîfe ve senevî hânesine beş kîle hinta ve on kıyye revgan-ı sâde virile. Ve evkât-ı hamsede minâre-i mezbûrda ezân-ı Muhammedî edâ olunmak üzere nasb olunup be-her mâh kırk kuruş vazîfe virile ve cumu'a gicesi ba'de'l-aşâ ve gündüzi ba'de edâ-yı salavât cumu'a icrâ ve îfâsı mu'tâd olan tevhdî ve mukâbele esnâsında ve Ramazân-ı Şerîf leyâlî-i mübârekede ve hânkâh-ı mezkûrun câmi' ve minâre-i imâresinde ve evkât-ı eshârda münâcât-ı Cenâb-ı Kâdiyyü'l-Hâcât ve na't-hânî-i Mefhar-i Mevcûdât ile kâffe-i mü'minîn ve mü'minâtı îkâz itmek üzere müsîkiye âşinâ ve hüsni-sadâ ile muttasıf ve 'aşk-efzâ olan iki zât-ı zâkir nasb olunup mukâbele-i hizmetlerinde be-herine mâhiyye yirmişer kuruş olarak cem'an kırk kuruş virile ve be-her sene mübârek şehr-i Rebî'ü'l-Evvelin on ikinci gicesi Mefhar-i 'Âlem *salla'llâhu 'aleyhi ve selem* Efendimizin mevlûd-ı şerîfini kırâ'at itdürüp îcâb-ı mesârifâtı galle-i evkâfdan sarf ve îfâ oluna ve mübârek Ramazân-ı şerîf ve leyâlî-i 'azîzlerde minâre-i mezbûrede sekiz kandîl ve câmi'-i mezkûr derûnunda kırk kandîl ve leyâlî-i sâ'irede mihrâbın yemîn ve yesârında vaz' şem'dân üzerinde iki mûm ve câmi'-i mezkûrun uğrundaki eyvân derûnunda bir kandîl ve meşîhathâne uğrundaki kebîr eyvânda bir kandîl cem'an iki kandîl, be-her gice sâ'at üçe kadar ve seher vakti sabâha kadar ve leyâlî-i Ramâzân-ı şerîfde ahşamdan sabâha kadar ve fakat âbdesthânedeki bir kandîl gerek Ramazân-ı şerîf ve gerek şuhûr-ı sâ'irenin kâffesinde be-her gice ahşamdan sabâha kadar 'ale'd-devâm îkâd u iş'âl oluna ve 'ale'd-devâm câmi' ve levâhikâtı ve helâ ve âbdest-hânesini tathîr ve tanzîf itmek ve kapularınının vaktiyle açılıp kitlenmesine ihtimâm ve dikkat eylemek üzere bir kimesne ferrâş ve bevâb nasb olunup işbu hıdemât-ı mezkûreyi edâ ve îfâ itdikçe mâhiyye ferrâşlık ciheti yirmi ve bevâblık ciheti dahi yirmi kuruş cem'an kırış kuruş-ı merkûme virile ve hânkâh-ı mezkûrun şitâ mevsiminde damların üzerlerinde bulunan küreyüp livğinde dahi 'ale'd-devâm dikkat itmek üzere bir kimesne livğ-keş ta'yîn olunup mukâbele-i hizmetinde senevî merkûme yüz yirmi kuruş virile. Ve işbu hânkâh-ı mezkûrda müsâferetle bulunan zevâta tabh-ı ta'âm için ta'yîn olunan aşçıya ba'de edâ'e'l-hidmet be-her mâh kırk kuruş ve fakat Ramazân-ı şerîfde zikr olunan vazîfe-i mu'ayyenesi üzerine on kuruş zamm olunarak olunarak cem'an elli kuruş virile ve yine merkûm aşçı hizmetlerine i'âne itmek ve ekmekçi dükkânından nân-ı 'azîz getirüp herkese dağıtmak üzere bir kimesne mu'âvin ta'yîn olunup ba'de edâ'e'l-hidmet yirmi kuruş virile ve mukaddemlerce mahallerinde başka başka zikri sebkat itmiş olduğu vechile sâlifü'z-zikr inşâ olunan hânkâh-ı mezkûrun mevki'i sâbıkî olup Rıdvâniyye Evkâfı dâhilinden esb bâzârı nâm mahallin zemîni ve ittisâlinde vâki' ke-zâlik evkâf-ı mezkûre dâhilinde bir bâb kahve-hâne ile iki 'aded dükkânın 'arsaları hânkâh-ı mezbûr için bi-hükm-i her nesne lâzım ve lâ-büd olduğına mebnî mezkûr zemîn ve kahve ve dükkânlar bedel-i îcarları üzerine bir kande hâzım ve ilâve ile evkâf-ı mezkûr mütevellinin rıza ve ma'rifeti ve Hâkimü'ş-şer' ve Evkâf Müdiri ma'rifetiyle hukr ve maktu'una rabt olunub beher sene maktu'ât verilmesi lâzım gelen bin yüz elli kuruş kezâlik evkâf mütevellisi ve nâzır ve Evkâf Müdiri ma'rifetiyle ve icâreteyn sûret-i şer'iyesiyle iştirâ ve müceddeden çarşu inşâ olunan İplik Pazarı nâm mahallin senevî maktu'ı olan bedel-i mü'ecceli sekiz yüz kuruş ki cem'an bin dokuz yüz elli kuruş hangâh-ı mezkûrun evkâfı gallesinden Rıdvâniyye Evkâfı cânibine i'tâ ve îfâ oluna ve Mencik Evkâfından altı yüz kuruş hırka iktâ' olunub müceddeden inşâ olunan çarşunun nısf hissesi sâlifü'z-zikr Ayşe Hatun'un mülkü nısf-ı diğeri kendi mülküm olarak evkâf-ı mezkûreye idhâl kılınmış olmakla nısf hisse-i mezkûremizin hukr ve arsası bedeli olan üç yüz kuruş beher sene mezkûr Mencik Evkâfı tarafına i'tâ kılınma ve bir bâb kahve ve dört

‘aded dükkanın gedik ve hukr-ı zemîni için iki yüz kuruş beher sene Şeker Ali nâm merhûmun Vakfı cânibine verile ve câmi-i kebîr evkâfından Muharrem Hamamı dmemekle ma’rûf hamamın külhan ittisâlinde müceddeden inşâ eylediğim beş ‘aded dükkanın hukr-ı zemîni için câmi-i mezkûr evkâfına senevî yirmi kuruş verile ve hangâh-ı mezkûr için arsasının lüzûmuna mebnî Haremeyni’ş-Şerîfeyn Evkâfına verilmek üzere yirmi kuruş hırka merbût bir ‘aded dükkan zemîni kuyudan bi’l-iştirâ hangâh-ı mezkûr arsasına zam ve ‘ilâve olunmakla mezkûr yirmi kuruş beher sene Haremeyn Evkâf-ı şerîfine verile ve Muharrem Hamamının nehr-i Halilu’r-Rahman’dan dolab ile ihrâc ve hamam-ı mezkûre icrâ etdikleri sudan hangâh-ı mezkûrun abdest-hâne ve helâlarına mikdâr-ı vâfi su alınmış olduğundan mâ-i mezkûr cereyân etdikçe mezkûr dolabın tanzîm ve susağına ve hangâh-ı mezkûrun kapusuna kadar yollarının ta’mîr ve termîm masârifâtına mukâbele ve mu’âvenet olmak üzere hamam-ı mezkûrun masraflarına senevî seksen kuruş verile ve muehharan Koyunpazarı civârında inşâ olunan etmekçi (ekmekçi) dükkanına kapu ve pîşigâh olmak için Mevlahâne Vakfından ve Nu’man Beyoğlu Ahmed’in gediği bulunan Abdioğlu nâm-ı diğeri Eylikzâde (İlikzâde) Vakfından ahz ve iştirâ olunan iki harâbe dükkanların hukr-ı maktu’aları için Mevlehâne Vakfına elli kuruş ve Eylikzâdeye (İlikzâde) otuz kuruş ve ma’saradan dolayı Kardaşlar Camiine üç kıyye şarlığan yağı beher sene verile hülâsâ minvâl-i meşrûh üzere cem’an iki altı yüz elli kuruş ile üç kıyye şarlığan yağı beher sene hangâh-ı mezkûrun evkâfı gallesinden mütevellî ve me’mûrîn-i sâ’ire ma’rifetiyle ifâ başka başka bast ve beyân olunan mahallere tamâmen ve kâmilen i’tâ olunub bir gûne te’hîr ve ketm ve ihfâ olunmaya ve derûn-ı vakıfnâmede münderic olan vezâife ve masârif-ı sâ’irede kuruş ta’biri Urfa’da cârî ve tedâvül olan kuruş olub, bi’l-âhere kıyâs ile sağ ve çok lakırtısı olmadığı medîne-i mezbûrda râyiç olan kuruş i’tibâr oluna ve hangâh-ı mezkûr evkâfı bulunan dekâkin ve kahvehâne ve etmekçi (ekmekçi) dükkanı ve sâ’iresinin ibtidâ icârî ve isticârî cümle mâh-ı Muharrem i’tibâriyle olub ânifen zikr olunan evkâf ve mahalli sâ’ireye verilecek düyûnât vakt u zamânıyla iştiâ olunacak zehâyir ve rugan ve sâ’ir müsta’cel masârifâta sarf olunmak üzere mezkûr dekâkin ve sâ’irenin dört aylık icârını peşinen ahz edeler ve bakâyâ kalan sekiz aylık bedelâtı dahî mah be-mâh devşirülüb ma’âşât ve vezâife ve sâ’ireye sarf eyleyeler ve yine şöyle şart eyledim ki; işbu hangâh-ı şerîf ve evkâf-ı münîfenin kâffe-i umûr ve husûsât ve her biri mesâlih ve levâzımâtının rû’yet ve tesviyesine hayatda oldukca bi-nefsihi kendim mutasarrıf olub “Küllü nefsin zâikatü’l-mevt” masdâkınca murg-ı rûhum kafes-i tenden pervâne ve semt-i ‘ukbâya ağâz etdikde evlâdım ve evlâd-ı evlâdım ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdımın ilâ mâ tenâselü ve te’âkabû batnen ba’de batnin ve karnen ba’de karnin evlâd-ı zükûrunun ve in sefelü ekber ve erşedi beher mâh iki yüz elli kuruş vazîfe ile tevliyet cihetine ve sinen ondan asgarî beher mâh yüz elli kuruş vazîfe ile nezâret cihetine mutasarrıf olam ve şâyed batn-ı evvelde mütevelliden başka evlâd-ı zükûrumdan kimesne bulunmadığı halde batn-ı sânide bulunan evlâd-ı zükûrumun ekber ve erşedi nâzır nasb ve ta’yîn kılınmak ve batn-ı sânide dahî mevcûd olmadığı sûrette batn-ı evvelde bulunan mütevellî nezâret cihetine dahî mutasarrıf olmak ve evlâd-ı inâsım ve evladları taraflarından kat’iyyen müdahale olunmamak üzere evlâd ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdımın zükûru ve in sefelü minvâl-i meşrûh üzere mutasarrıf olalar ve ne’uzü bi’llâhi Te’âlâ min kahri’l-Feyyâz evlâd-ı zükûrumdan kalmadığı sûrette evlâd-ı inâsımın ber-vech-i meşrûh ekberi ve erşedi olan zükûru el-‘iyâzü bi’llâhi anlar dahî münkariz olursa el-akrab fe’l-akreb medlûlünce akrabamın zükûrundan ekber ve erşedleri ve anlardan dahî kimesne bulunmadığı halde post-nişîn-i meşîhat olan şeyh ve müderris ve sâ’ir ‘ulemâ ve meşâyh-i mevcûde ma’rifet ve ittifaklarıyla hüsn-i zan olunan zevâtdan müstakîmu’l-etvât sâlih ve müttakî ve perhîzkâr olmak üzere bi’l-intihâb iki zât mütevellî ve nâzır nasb ve ta’yîn kılınarak vazîfe-i muu’ayyene-i mezkûrlarıyla ciheteyn-i mezkûreteyne mutasarrıf olmaları meşrût olduğuna

binâ'en el-ân ber-hayât bulunan kebîr oğlum İbrahim Halil Efendi mütevellî ve küçük oğlum Derviş Osman Efendi nâzır nasb ve ta'yîn kılınmıştır. Mütevellî ve nâzır bulunan zevâta şart u vasiyetim oldur ki;

İşbu evkâf-ı mezkûre sâ'ir evkâf misillü fazlası evlâda meşrûta olmayub cümlesi 'umûmen 'ulemâ ve fukarâ ve dervîşân ve ebnâ-yı sebîlin it'âm-ı ta'âm ve masârifât-ı zarûriyelerine meşrût olmakla evkâf-ı mezkûre gallesinden tevliyet ve nezâret cihetlerine tahsîs kılınan vazîfe-i mu'ayyene-i mezkûrelerinden başka zinhâr ve zinhâr bir akçe ve bir habbesine meyl ve tama' etmeyüb kâffe-i vâridâtı ber-minvâl-i meşrûh evvelâ ta'mirât ve sâniyen fukarânın ta'âmılarına sarf eyleyeler erbâb-ı gınâdan buldukları halde kendü mallarından evkâf-ı mezkûreye mu'âvenet ve ekser vakitte tevliyet hâne-i mezkûrda arâm ve ikâmetle teşrîf eden 'ulemâ ve fukarâ ve dervîşâna ikrâm ve ri'âyet eyleyeler işbu evkâf-ı mezkûrenin galle-i vâridâtından evvelâ câmi-i şerîf ve medrese ile hangâh-ı münîfenin ve mekteb ve muvakkithânenin üzerlerine mevkûf bulunan kâffe-i dekâkin ve 'akrâtın ta'mirât ve termîmâtına ve câmi-i mezkûrun şam'dan ve kandil ve mefrûşâtına ve meşîhathâne ve dershâne ve tevliyahâne mefrûşâtlarına ve fevkânî olub ve talebe-i 'ulûma mahsûs olan hücrevâtın ve tahtânî seyyâhîn ve ebnâ-yı sebîle mahsûs olan hücrevâtın hasır masârifına ve misâfir için tertîb olunan on beş kat yataklar ve tabh-ı ta'âm için alınmış olan evân-ı nühâs ve kazganlar mürûr-ı ezmine ile çürüyüb ve zâyi' ve telef olduğu takdîrde müceddeden bi'l-iştirâ tedârik ve tazmînâtına ve ba'de vezâif ve nân-ı 'azîz ve kurban ve pilav ve şorba masârifâtına sarf eyleyeler ve şâyed ta'mirât-ı külliyye muhtâc olub galle-i vakfın dahî müsâ'adesi olmadığı takdîrde vezâif ve me'kulâtı tansîf edüb nısf bedel ile hangâh-ı mezkûre 'imâretine himmet diğerk nısfıyla erbâb-ı vezâif ve dervîşânın hüsn-i idâresine sarf-ı mukadderat eyleyeler ve ta'mirât masârifî ifâ olunduktan sonra yine vezâif ve me'kulâtın kemâ fi's-sâbık kâmilen i'tâsına mübâderet edeler ve bi-'avn-i 'inâyet-i rabbânî galle-i vakf masârifâtından ziyâde ve fazla olursa ashâb-ı vezâife ta'yîn olunan vazîfe-i mu'ayyene-i mezkûrularından ziyâde bir akçe verilmeyüb fazla-i mezkûrenin ta'mir için bir mu'temed mahalde murâbaha ile hıfz olunmak ve yâhud münâsib emlak alınub evkâf-ı mezkûreye zam ve 'ilâve ve ilhâk kılınmak ve yâhud lüzumlu kütüb-i mu'tebere iştirâ olunub dershâneye vaz' etdirilmek ve yâhud erbâb-ı ihtiyâc ve ebnâ-yı sebîl olan fukarâ ve mesâkine tasadduk olmak şıklarından kangısı efdal ve ercah ise mütevellî ve me'mûrîn-i sâ'ire bi'l-müzâkere ve bi'l-ittifâk ol-vecihle icâb ve iktizâsına mübâderet eyleyeler ve evkâf-ı mezkûreden dekâkin ve kahvehâne ve sâ'iresini icâre-i tavîle ile icâre vermek ve istihkâr ve istibdâl etmek ve miftâhiye ve gedige iktâ' eylemek misillü hâlât-ı nâ-merziyye cesâret mutlakâ evkâf-ı mezkûreye açıktan hiyânet ve gallesinin tedennîsine delâlet demek olduğundan kat'iyyen böyle harekât-ı nâ-revâ ve ef'âl-i nâ-sezâyâ ictisâr etmeyeler; işbu müstağnâ 'ani'l-beyân olan evkâfın ihyâsına ve şerâit-i vâkıfın kemâ hiye hakkuhâ i'mâl ve icrâsına 'ale'd-devâm bezl-i makdûr eden ihvân-ı mü'minînin 'amelleri makbûl ve sa'ileri meşkûr ve 'indellâh her biri üçür-ı hasene ile me'cûr ve dâreynde mesrûr olalar deyu vâkıf-ı mûma ileyh ta'yîn ve tahsîs-i şürût ve kuyûd ve tebyîn u tansîs-i 'ukûd birle hatm-i kelâm ve istigây-ı merâm etdikden sonra sâlifuz-zikr ma'lûmu'l-mikdar olan Kur'ân-ı 'Azimu'ş-Şân ve kütüb-i mu'tebra-i celîleti'l-'invân ve ebniye-i mahdûde ve fiddin akçesi ve hubûbât-ı mukayyede-i fârigaten 'ani'ş-şavâgil mütevellî ve nâzır-ı mûmâ ileyhimâya teslîm eylediğimde anlar dahî vakfiyet üzere kabz u tesellüm edüb sâ'ir evkâf mütevelliyât-ı eslâf gibi tasarruf-ı tâm ve ri'âyet-i merâsim-i şürût ve kuyûda sarf-ı ihtimâm ile dedikde, gibbe't-tasdîki'ş-şer'i emr-i vâkıf tamâm ve hâl-i teslîm-i encâm bulduktan sonra vâkıf-ı mûmâ ileyh esbagallâhu ni'amehu 'aleyh semt-i vifâkdan cânib-i hilâfa sülûk ile vakf-ı mezbûrdan rucu' ve mütevellî ile husûmet ve nizâ'a şurû' edüb evvelâ vakıf akar mefhar-i eimme-i kibâr olan İmâm-ı A'zam ve Hümâmî'l-Akdem

sirâcû'l-milleti ve'd-dîn üstâd-ı dâ'imeti'l-müctehidîn Ebi Hanife Nu'man bin Sâbit el-Kûfî cûziye bi'l-hayr ve Kûfî hazretlerinin mezheb-i hatîr ve re'y-i münîrlerinde sahîh lâkin gayr-ı lâzım ve sâniyen menkûlün yine müşârun ileyh hazretleri rivâyeti üzere 'adem-i cevâzı mahallinde tasrîh ve arsası bir cihete vakf olan mülk ebniyenin dahî cihet-i uhrâya vakfiyeti ba'zı eimme-i kirâm katında gayr-ı sahîh olmakla binâ'en 'alâ zâlik zikrî mürûr eden 'akarât ve menkûlât ve ebniyemi ke'l-evvel mülkûme istirdâd ederim dedikde müteveli-i sahn-ı sâz cevâb ve bâ-savâba ağâz edüb eğer çi, hâl bâlâda tafsîl ve beyân ve şer'î ve 'ayân olunan minvâl üzeredir lâkin 'âlim-i Rabbânî imâm-ı sâlis Muhammed bin Hasan eş-Şeybânî re'y-i şerîfleri üzere zikr olunan kütüb-i şerîfe ve menkûlâtın sıhhat ve cevâzı mahallinde sarîh olub ve 'arsa-i mevkûfe üzerinde vâki' mülk ebniyenin dahî cihet-i uhrâya vakfiyeti bazı meşâyih-i 'izâm tecvîz etmekle redd ve teslimden imtinâ' ederim deyu hâkim-i mevkî'-i sadr-ı kitâb tûbâ lehû ve hüsn-i me'âb efendi huzûrunda vâkıf-ı mûmâ ileyh ile müterâfi'an ve her biri muktezâsınca fasl ve hüsn-i tâlibân olduklarından hâkim-i mûmâ ileyh lâ-zâle'l-hakku câriyen beyne yedeyhi hazretleri dahî bu bâbda te'emmül-i lâyıq ve tefekkür-i fâyıq etdikde temhîd-i kavâ'id-i hayrı evlâ ve teşyîd-i mebâni-i vakfi ahrâ görmekle tarafeynin kelâmına nazar ve mubtil-i hayr olmakdan hazer edüb 'âlimen bi'l-hilâfi'l-cârî beyne'l-eimmeti'l-eslâf ve mürâ'iyen li-cemi'in mâ-lâ bûdde minhu fi'l-hükmi bi'l-evkâf 'alâ men yerâhu mine'l-eimmeti'l-müctehidîn rıdvânullâhi Te'âlâ 'aleyhim ecma'in ebniye-i mevsûfe-i mezbûre ile kütüb-i şerîfe-i mezkûrenin bi'l-cümle vakıflarının sıhhatine ve şürût-ı mezkûrenin cevâzına vâkıf-ı mûmâ ileyh mahzarında hüküm edecek vâkıf-ı mûmâ ileyh 'inân kelâmını semt-i âhere 'atf edüb gerçi evkâf-ı mezkûre ve şürût-ı mezbûre ber-vech-i meşrûh hükmi-i hâkimle sıhhat buldu lâkin İmam Ebi Hanife hazretleri katında sıhhat lüzûmu müstelzim olmamakla evkâf-ı mezbûre lâzım değildir deyu cümlesini yine istirdâd edecek müteveli-i mezbûr tekrâr cevâb-ı bâ-savâba mütasaddî olub, gerçi Ebu Hanife hazretleri katında hâl zikr olunan minvâl üzeredir lâkin tahrîr-i me'ânî İmam Yusuf Sâni re'y-i hatîrlerinde vâkıfın mücerred "vakaftü" kavliyle vakıf sahîh ve lâzım ve sıhhat ve lüzûmu müstelzim olub imâm-ı Hümâm Hasan eş-Şeybânî re'y-i münîrlerinde teslim-i ile'l-müteveli ve zikr-i te'bîd ile vakfa lüzûmu 'ârız olmakla 'alâ re'yihime's-sedîd evkâf-ı mezkûrenin lüzûmuna dahî hüküm olunmak matlûbumdur dedikde hâkim-i muvakkî'-i sadr-ı kitâb vakafahullâhu Te'âlâ sebîli's-savâb Efendi hazretleri tarafeynin cevablarını akvâl-ı fukahâ-yı kirâma tatbîk ve cânibeynin merâm ve maksûdların tedkîk eylediği halde imâmeyn-i müşârun ileyhimânın re'y-i sedîdleri üzere olan evkâf-ı mezkûrenin sıhhat ve lüzûmunu sâniyen şürût ve kuyûdunun tenfizine vâkıf-ı mûmâ ileyh muvâcehesinde hükmi-i sahîh-i şer'î ve kazâ-i sarîh-i mer'î etmeğin evkâf-ı mezkûre sahîh ve lâzım ve habs-i sarîh-i mütehattim olub min ba'd evkâf-ı mezkûrenin nakz u tahvîli ve tebdîl u tağyîri 'ad^mü'l-ihtimâl oldu "Fe-men beddelehu ba'de mâ semi'ahu fe-innemâ ismuhu 'ale'l-lezîne yübeddilûnehu innallâhe semi'un 'âlimun" ve ecra'l-vâkıfu 'ale'l-hayyi'l-kayyûmi'l-kerîm tahrîran fi-seneti sittetin ve seb'îne ve mi'eteyn ve elfin min hicretin men lehu'l-'ızzı ve ş-şerefu (1276 hicri).

İşbu derûn ve kaziyyede icmâlen mesbûkun bi'z-zikr olan Kur'ân-ı 'Azîmü'ş-şân ve funûn-ı müdünenen kütüb-i mu'tebere-i celîletü'l-'unvânın müfredâtıdır ki ber-vech-i tafsîl zikr ü beyân olunur:

Fenn-i vaz': 'Azûdiye ('aded 4), Şer'-i 'Asâm ('aded 1), **Fenn-i lugat:** Kebîr Ahterî ('aded 1), Vânkulî (cild 2, 'aded 1), Ta'rîfât-ı Seyyidî ('aded 1), **Fenn-i sarf:** Sarf Cümlesi ('aded 4), Binâ Şerhi Esâsı ('aded 1), Maksûd Şerhi Matlûb ('aded 1), 'İzzî Şerhi Sa'de'd-dîn ('aded 1), Merâh Şerhi Dinkoz ('aded 1), **Fenn-i Nahv:** Nahv Cümlesi ('aded 4), 'Avâmil Tuhfesi ma'a-

Zeynîzâde ('aded 1), Netâyizü'l-İzhâr ma'a-Zeynîzâde, Mollâ Câmî, Kâfiye-i Mısrî, Şerh-i Ebyât-ı Câmî, İmtihân İtâlesi, Muharrem 'Ale'l-Câmî, **Fenn-i Mantık:** Mantık Cümlesi ('aded 2), Dürr-i Câmî ('aded 1), Tasdîkât ma'a-Tasarrufât ('aded 1), Hâşiyeye-i Lârî Sülûkûtî ('aded 1), Tezhîb ('aded 2), Tezhîb Hâşiyesi Gelenbevî ('aded 1), **Fenn-i Münâzara:** Velediyye ('aded 3), Şerh-i Hicâb ('aded 1), Mîr Ebu'l-Feth ('aded 3), Hâşiyesi Gelenbevî ('aded 1), **Fenn-i Me'ânî:** Muhtasar-ı Me'ânî ('aded 3), Mutavvel ('aded 1), Hâşiyesi Sülûkûtî ('aded 1), **Fenn-i 'Arûz:** Endelüsî ('aded 2), Şerh-i Mîzân ('aded 1), **Fenn-i Kelâm:** Hayâlî ma'a-Şerh-i 'Akâyid, Celâl Dîvânî ('aded 3), Sülûkûtî 'ale'l-Hayâlî ('aded 1), Gelenbevî 'ale'l-Celâl ('aded 1), Şerh-i Muvâkîf ('aded 3), Hâşiyesi Sülûkûtî ('aded 1), **Fenn-i Hikmet:** Kadimîr ('aded 3), Lârî ('aded 1), **Fenn-i Usûl-i Fıkh:** Mir'ât ('aded 3), Hâşiyesi Tarsûsî ('aded 1), Muhtasar-ı Muntehâ Hâşiyesi ('aded 3), **Fenn-i Fıkh:** Halebî ('aded 3), Halebî-i Kebîr ('aded 1), Mültekâ ('aded 3), Dâmâd ('aded 1), Dürer ('aded 3), Hâşiyesi 'Abdü'l-Halîm ('aded 1), **Fenn-i Ferâ'iz:** Sirâciye ('aded 3), Şerhi Seyyid ('aded 1), **Fenn-i Ahlâk:** Tarîkat-i Muhammediyye ('aded 3), Şerhi Berîka ('aded 1), **Fenn-i Kırâ'at:** Şâtıbî ('aded 3), Şerhi İbni Kâsîh ('aded 1), Zübde ('aded 1), **Fenn-i Usûlü'l-Hadîs:** Nuhbe ('aded 3), Şerhi 'Aliyyü'l-Kârî ('aded 1), **Fenn-i Hadîs:** Buhârî-i Şerîf ('aded 3), Şerhi Kastalânî ('aded 1), Şifâ-i Şerîf ('aded 1), Şerhi 'Alüyyü'l-Kârî ('aded 1), **Fenn-i Tefsîr:** Kadı Beyzâvî ('aded 3), Hâşiyesi Şeyh-zâde ('aded 1), diğeri Şihâb ('aded 1), Sülûkûtî 'Aliyyü'l-Kâzî ('aded 1), **Fenn-i Tasavvuf:** Mesnevî-i Şerîf Şerhi aded 1), Fütûhât-ı Mekkî ('aded 1), Tecrîd fi-'ilmi't-Tevhîd ('aded 1), Risâle-i Kuşeyrî ('aded 1), Menâkıb-ı Seyyid Nâşîh ('aded 1), ve câmi'-i Şerîfde küllü yevm bir hatm-i şerîf olunmak için eczâ olarak otuz cüz Kur'ân. Ve mekteb-hânedeki fukarâyı meşrû basma olarak on altı 'aded Mushaf-ı Şerîf.

Şuhûdü'l-hâl:

Mesned-nişîn-i şerî'at-i garrâ Faziletli El-Hâcc Mehmed Efendi Sarac-zâde
 Hâce-zâde 'Abdu'r-Rahmân Efendi
 Müderris-i Hânkâh-ı Elbistânî Ahmed Lâmi' Efendi
 Post-nişîn-i Hânkâh Şeyh 'Abdu'l-kâdir Efendi
 Hâcc Kurrâ Efendi-zâde Hâlid Efendi
 İshak Efendi-zâde Hâcc Es'ad Efendi (a'zâ)
 Fazlu'llâh Efendi-zâde Hüseyin Efendi (a'zâ)
 Müdür-i Evkâf Mehmed Şerîf Efendi
 Ser-bevvâbîn-i Dergâh-ı 'Âli Köroğluzâde Haydar Ağa
 Köroğlı-zâde 'Ömer Ağa
 Şerîf Ağa-zâde 'Abdu'r-rahmân Ağa
 'Arabîzâde İsmâ'il Efendi
 Tahrîrât Kâtibi 'Ademî Efendi
 Tuyûrzâde Hâcc Mehmed Ağa
 Fescizâde 'Abdu'r-Rahmân
 Kâtibü'l-Hurûf Kastamonlu 'Ömer Efendi
 Ve gayruhum

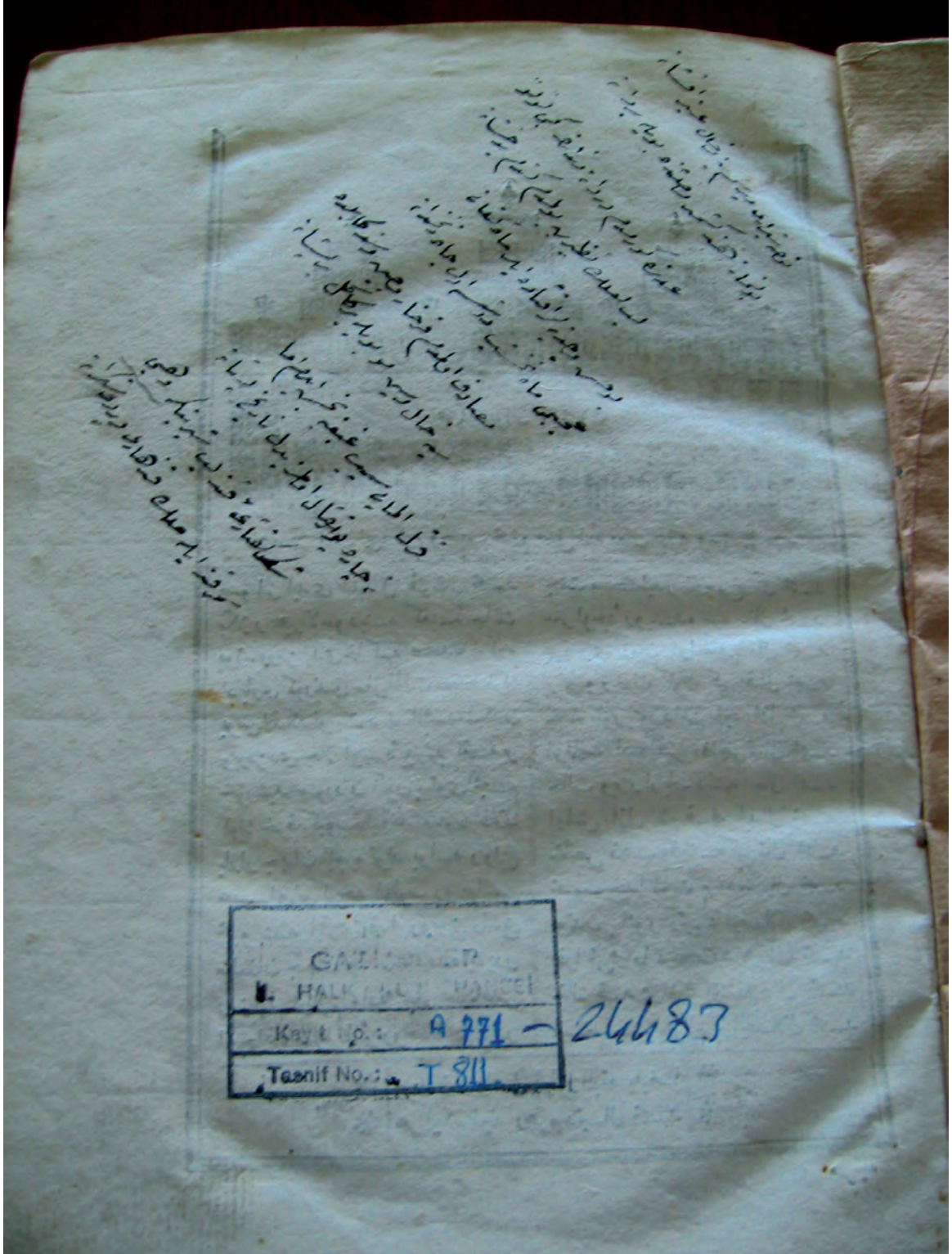
1300 târihiyle evkâf cerîdesine kayd olındı.

İşbu şart-ı vâkıf tarafımıza teslim olduğundan işbu mahalle şerh ve temhîr kılındı. Fî-3 Kânûn-i Sâni sene 98.

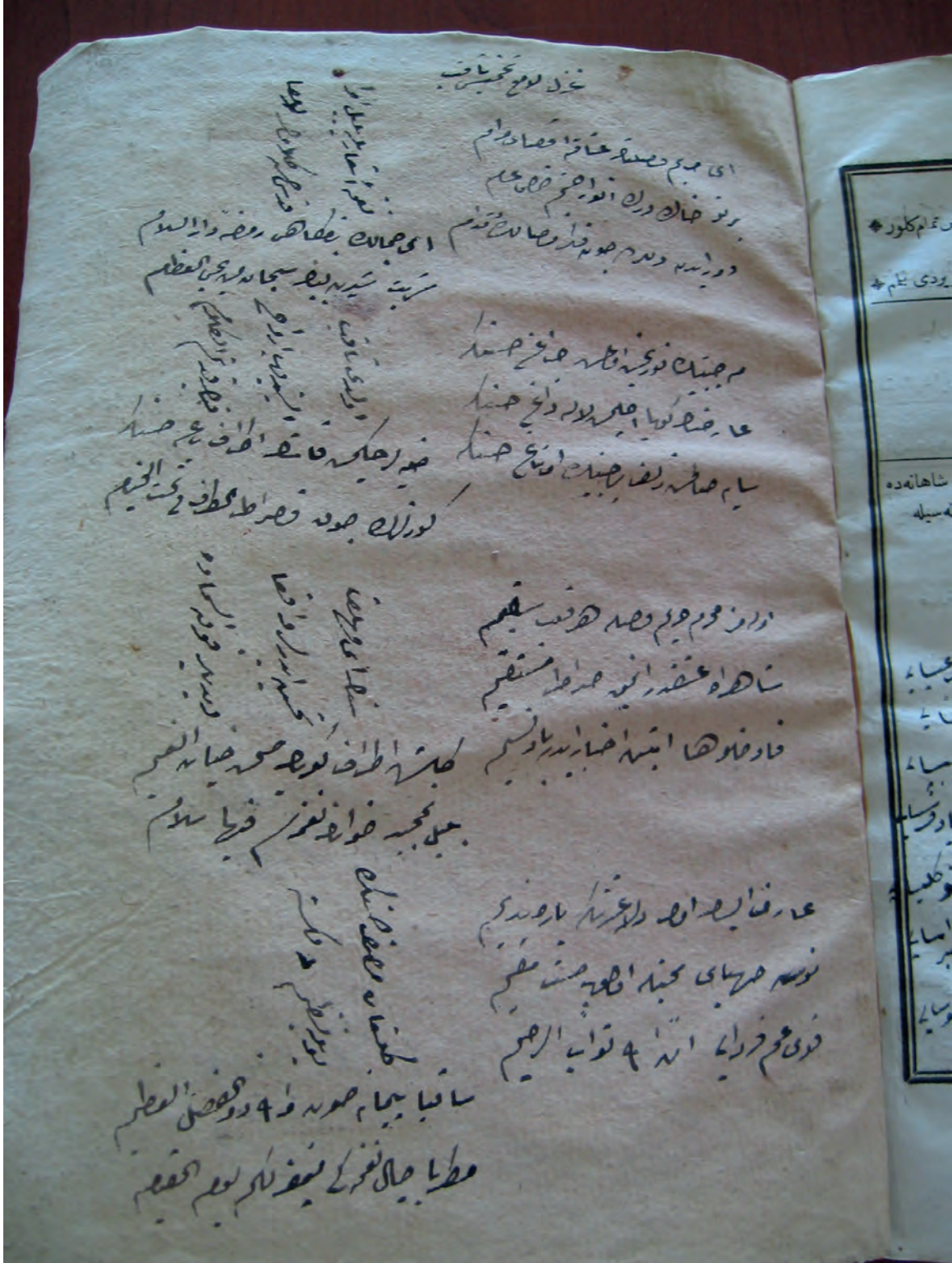
Halîl Beyzâde Ahmed Hamdî

Ek-3

Lamiye yazdığı tahminin geçtiği kitabın ilk sayfası

Lamiye yazdığı tahminin orjinel metni:

Ek-4

Fotoğraflar

Sakıp Efendi Köşkündeki yazılı gazel

Sakıp Efendi Köşkünde bulunan kitabe

Sakıp Efendi'nin Halepli bahçedeki köşkü

Sakıp Efendi Köşkü'nün giriş kapısı

KAYNAKÇA

- Akgündüz, A. (1996) *İslam ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*. İstanbul: Osay.
- Alpay, B. (1986) *Şanlıurfa Şairleri*. Şanlıurfa: Dal.Yay.
- Barkan, Ö,L. Ayverdi H. (1970) İstanbul. İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri (1546 tarihli)
- Bilmen, Ö,N.(1969) *Hukuki İslamiye ve İstilahat-ı Fıkhiye Kamusu*, Cilt 4. İstanbul:
- Bakay, M,D. *Şair Abdi*, Seyir Dergisi, Sayı 10,
- Bakkal, A. (2006) *Harran Okulu*. Ankara: Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müd.Yay.
- Cabiri, M. (2001) *İslam Arap Aklının Oluşumu*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- (2001) *Felsefi Mirasımız ve Biz*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Cüneyd,Y.M.(2009).*İslam Âleminde Vakıf Kütüphaneciliği*. İstanbul: Kent Işıkları Yay.
- Çelik, M. (2007) *Edessa'dan Ruha'ya*. Cilt 1,2. Ankara: Atılım Üniversitesi Yay
- El Cuburi, A. (H. 1389,M. 1969) *Mektebetü'l-Evkafl' Amme, Tarihuha ve Revadiru Mahtutatih*, Bağdat: Meccelletü'r-Risaleti'l-İslamiye: Matbaatü'l Maarif.
- Erünsal, İ,E. (2008) *Osmanlı Vakıf Kütüphaneleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- Ertan M. E.(1997) *Urfa Şair Abdi*. Şanlıurfa: ŞURKAV Yay.
- Güzelbey,C,C. (1988) *Birecik Şairleri*, Gaziantep:
- Gövsal, İ,A. (1946) *Türk Meşhurları* Anks. İstanbul:
- Hayes, E,R. (2002)*Urfa Akademi*, Çev. Yaşar Güneç, İstanbul: Yaba Yay.
- Hizmet Gazetesi, Arşivi 2002.
- İpek, N. Haleplibahçesi, *Şair Sakıp Efendi ve Nesime Hanım*. Şanlıurfa: Urfa Güneydoğu Matbaası
- Kapaklı, K. (1927)*Urfa Salnâmesi*.(Günümüz Türkçesiyle): Şanlıurfa. ŞURKAV Yay
- Köprülü, M,F. (2005) *İslam ve Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Karaş, M. (1995), *Cumhuriyet Öncesi Şanlıurfa'da Kültür ve Eğitim*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- (1996) *Urfa Mezar Taşları*, Şanlıurfa: ŞURKAV Yayınları No: 14
- (2001) *Şanlıurfa Kitabeleri*, Şanlıurfa: Ş.Urfa Belediyesi Yay.
- (1996) *Şanlıurfa Evliya ve Âlimleri*, Şanlıurfa: Şanlıurfa Belediyesi Kültür Yay.
- Kurtoğlu, M. (2008) *Kültür Şehri Urfa*, Ankara: Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.
- Kazıcı, Z. (1982) *İslam Türk Medeniyeti Tarihi*, İlaveli ikinci baskı, İstanbul.
- Öztürk, N. (1995) *Elmalılı Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar*. Ankara: Diyanet Vakfi Yay.
- (1995) *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*. Ankara T.D.V. Yay.
- Pakalın, M. Z.(1971) *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. Cilt 3. Ankara: MEB Yay.
- (1983) *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*. Ankara: V.G.M.Yay.

- Paydaş, K. Ekinci, A. (2008) *Taş Devrinden Osmanlıya Urfa Tarihi*. Şanlıurfa: Şanlıurfa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay.
- Rastgeldi, H. (2002) *Hizmet Gazetesi*, 8 Ekim,
- Saraç, A. *Şair Abdi Hayatı ve Gazelleri*: Dal Yay.
- İslam Ansiklopedisi*, 2. Cilt, MEB Yay. 1949
- Segal, J.B. (2002) *Kutsanmış Şehir Edessa*, Çev. Prof.Dr. Ahmet Aslan: İletişim Yay.
- Şeşen, (1996)R. *Harran Tarihi*. İstanbul: TDV Yay.
- Yediyıldız, B. (2003)*XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi*, Ankara: T.T.Kurumu Basımevi.
- Yediyıldız, B. *İslam’da Vakıf: Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*. Cilt 14